

VERSLAG

Vergadering:	Sectortafel Elektriciteit
Datum en tijd:	19 april 2019, 10.00 uur
Plaats:	
Aanwezig:	<p>Kees Vendrik (voorzitter), [redacted] (FME), [redacted] (Shell), [redacted] (Gasunie), [redacted] (ENGIE), [redacted] (RWE), [redacted] (NVDE), [redacted] (VEMW), [redacted] (VNG), [redacted] (Vattenfall), (TNO), [redacted] (Energie- Nederland), [redacted] (Netbeheer Nederland), [redacted] (Natuur- en milieufederaties), [redacted] (Greenpeace), [redacted] (IPO), [redacted] (ministerie van EZK), [redacted] (TenneT), [redacted] (KEK), [redacted] (EZK), [redacted] (Eneco), [redacted] (ODE-decentraal) [redacted] (TenneT), [redacted] (TenneT), [redacted] (Vandebron), [redacted] [redacted] (Vattenfall), [redacted] (Unie van Waterschappen), (Eneco), [redacted] (POSAD), [redacted] (NERA en TU Eindhoven), [redacted] (RWE), [redacted] (IPO), [redacted] [redacted] (Academie voor Bouwkunst), [redacted] (Vandebron), [redacted] (Greenpeace), [redacted] [redacted] (VNG)</p>
Afwezig:	
Secretariaat:	[redacted]
Notulist:	[redacted] (Het Notuleercentrum)

1. Opening en mededelingen

De *voorzitter* opent de bijeenkomst van de Sectortafel Elektriciteit om 10:05 uur en heet de aanwezigen welkom.

Stand van zaken met betrekking tot aanwezigen

- [redacted] vervangt [redacted].
- FNV heeft zich afgemeld.
- [redacted] heeft zich afgemeld.
- [redacted] is afwezig in verband met de afronding van de innovatieparagraaf van het klimaatakkoord. Zij zal daarom geen deel meer uitmaken van deze sectortafel.

Agenda

Op de agenda staat de laatste versie van notitie van het ministerie van EZK met de wijzigingsvoorstellen. Daarnaast wordt vandaag een update van de eigen to-do-list besproken en is een uitvoeringslijst verstrekt van de cross-sectorale zaken.

Voortgang proces

Komende woensdag vindt de laatste voorziene sectortafel Elektriciteit plaats. Dinsdag aan het eind van de dag wordt de geamendeerde tekst van het hoofdstuk Elektriciteit toegestuurd met track changes. Deze tekst wordt komende woensdag besproken. Na komende woensdag is er nog ruimte om de tafel de komende weken bijeen te roepen.

laat weten dat aanstaande woensdag afscheid wordt genomen van Kees Vendrik als voorzitter van de sectortafel Elektriciteit en dat Jan Jacob van Dijk bereid is gevonden Kees Vendrik op te volgen als dit nodig mocht zijn. Hoe de sectortafel doorgaat, is onderwerp van discussie in verband met de governance van het brede klimaatakkoord. De *voorzitter* vraagt de aanwezigen in ieder geval 17 en 24 mei van 10:00 tot 13:00 uur te reserveren voor een eventueel overleg van de sectortafel Elektriciteit.

2. Verslag 5 april 2019

Tekstueel:

- Pagina 7, vierde alinea van onderen: de tweede zin wordt gewijzigd in: "De meest logische route is om de SDE+ geschikt te maken voor CCS-gassen, zodat een project als dat van Tata Steel kan meedingen".
- Pagina 7, op één na laatste alinea: deze alinea wordt geschrapt.
- Pagina 9, punt 7, tweede alinea: de zinnen "Het is zorgelijk tot en met zorgt" worden gewijzigd in: " begrijpt dat het Rijk met een integraal uitvoeringsprogramma komt, echter de zorg wordt uitgesproken dat dit voor vertraging zorgt". Toegevoegd wordt: "Het tempo kan worden behouden door het voortzetten van de huidige structuur, totdat er een nieuwe structuur is ingericht".
- Pagina 9, punt 7, vijfde alinea van onderen: de eerste zin wordt gewijzigd in: " merkt op dat altijd is gezegd dit akkoord is van ons en dat PBL de enige scheidsrechter is, terwijl in de notitie de voortgangsraad wordt geïntroduceerd". De tweede zin wordt gewijzigd in: "Dit gaat het draagvlakprobleem niet oplossen en neemt het probleemoplossend vermogen weg".
- Pagina 9: voegt drie punten toe aan de derde alinea van onderen:
 1. Hij heeft expliciet verwezen naar de evaluatie van de kringgroep over het energieakkoord en de lessen die daaruit zijn getrokken.
 2. Dit voorstel was een beperkte uitwerking van wat er al in het OKA stond en is eigenlijk een stap terug.
 3. KEK heeft geen vertrouwen in een overkoepelend gremium dat als een soort blackbox opereert.

verstrekt na de vergadering de juiste formulering van bovenstaande.

Naar aanleiding van:

- vraagt wanneer alle stukken waarnaar wordt verwezen, die ook nog goedkeuring nodig hebben, worden verstrekt. De *voorzitter* laat weten dat er één document is met alle bijlages, dat binnenkort openbaar wordt gemaakt. Eerder is de afspraak gemaakt dat de bijlages openbaar worden gemaakt, maar nadrukkelijk voorzien van de disclaimer dat deze ondersteunend zijn aan een akkoord dat aan deze sectortafel Elektriciteit is gesloten en niet meer dan dat. Deze bijlages reflecteren niet noodzakelijkerwijs de opvatting van alle deelnemers. De verslagen van de vergaderingen zijn door de sectortafel iedere keer goedgekeurd. Er is nu één moederdocument beschikbaar op SharePoint en richting deelnemers is gemeld dat dit een keer openbaar wordt. Dit met het idee dat de deelnemers het document nog een keer kunnen checken. Aan het eind van dit vergadering wordt hierop nog teruggekomen.

Het verslag van 5 april 2019 is met inachtneming van bovenstaande opmerkingen vastgesteld.

merkt met betrekking tot het proces van het klimaatakkoord op, dat een aantal afspraken over de RES'en zijn gekoppeld aan het moment van ondertekening van het klimaatakkoord. De kans is niet groot dat de doelstellingen voor 2025 en 2030 ook worden uitgesteld als de ondertekening van het klimaatakkoord wordt uitgesteld. De RES'en zijn voor deze tafel heel hard nodig voor de pijplijn, de vergunningen en dergelijke. Hij vraagt hoe hiermee wordt omgegaan. laat weten dat als het klimaatakkoord is getekend, de zes maanden gaan gelden dat de RES'en gereed moeten zijn. Als de ondertekening van het klimaatakkoord opschuift, schuift deze besluitvorming ook op. Er wordt volop gewerkt aan de RES'en, maar zij kan niet de garantie geven dat het niet langer gaat duren. geeft aan dat het goed is dat de tafel zich er bewust van is dat de termijn om de doelstellingen te realiseren, steeds knapper wordt. zou het vreemd vinden om als elektriciteitstafel te wachten op de industrietafel en stelt voor dit hoofdstuk wel te tekenen. deelt de zorg van . vraagt in hoeverre de overheden inschatten dat de akkoorden op provinciaal niveau ertoe leiden dat de afspraken die aan deze tafel zijn gemaakt, niet zullen kunnen worden uitgevoerd. kan dit moeilijk inschatten, maar denkt dat dit wel invloed kan hebben; ook zij vindt dit zorgelijk. concludeert dat dit in theorie zou kunnen betekenen dat de 35 TWh onuitvoerbaar wordt. vindt dit een sombere conclusie. Zij heeft hierover volgende week overleg met een collega in IPO-verband. Zij beaamt wel dat het op politiek niveau ingewikkelder is geworden, maar dat de 35 TWh blijft gehandhaafd. vindt dat de tafel gewoon moet doorgaan. Er is nu eenmaal een afhankelijkheid tussen de tafels; het zou wel goed zijn om de oproep te doen op klimaatberaadniveau hier druk op te zetten.

geeft aan dat de tekst van de industrietafel een tekst bevat die samen met de elektriciteitstafel is gemaakt. Hij vraagt of als hierin nog wijzigingen plaatsvinden, deze wel samen met deze tafel worden besproken. Een tweede punt is dat VBL hierover opmerkingen heeft gemaakt, maar dat ervan uitgaat dat wel wordt doorgegaan met de uitwerking samen met het Rijk. De *voorzitter* geeft aan dat het hele pakket Industrie niet stilligt, maar dat hier ambtelijk aan wordt gewerkt. Hier ligt ook een relatie met de komende publicatie van het planbureau die voor komende week wordt verwacht. Het kabinet wil die publicatie betrekken bij de verdere besluitvorming voor het industriepakket. Hiervoor worden partijen geconsulteerd; dit zou moeten leiden tot een vastgesteld pakket eind mei. Verder vindt de *voorzitter* het logisch dat in mei wordt teruggekomen op de passage power to heat als hierin nog iets verandert. Hij is van mening dat hoe langer het duurt totdat het klimaatakkoord er is, hoe meer ruis er op de lijn komt. Het ligt echter in handen van de coalitie om hierin stappen te maken. De *voorzitter* raadt ieder aan gewoon door te gaan met de voorbereidingen. Een apart akkoord hier aan tafel is niet mogelijk; er moet worden getekend met het kabinet en het kabinet kan pas tekenen op het moment dat er groen licht is van het parlement. merkt op dat het goede nieuws is dat de vertraging niet gaat om vertraging aan de elektriciteitstafel en ook niet om de besluitvorming hieromtrent. Hier is veel politiek draagvlak voor en dit zit in de fase van verduidelijkende vragen. Als deze tafel woensdag een gedragen notitie kan opleveren, is dit een goed signaal richting de andere tafels. Daarnaast kan hij zich voorstellen dat als wordt gekeken naar de governance, er ook wordt gekeken naar de governance van de RES'en en hoe dit past in een breder geheel. Er wordt parallel gewoon doorgegaan met alle andere zaken en als er nog wijzigingen op initiatief van het Rijk zouden komen, worden die naar deze tafel gebracht. De *voorzitter* laat weten dat ondanks de vertragingen in het publieke domein, de hoorzittingen heel goed verlopen. Er is bij een groot deel van de Kamer welwillendheid. vraagt naar de stand van zaken op de andere tafels. De *voorzitter* laat weten dat bij Landbouw nog een extra inspanning plaatsvindt waar nog een akkoord op moet worden gesloten; dit zou betekenen dat Landbouw een extra

opgave zou kunnen realiseren. Bij Gebouwde Omgeving zijn nog een paar openstaande punten, vergelijkbaar met deze tafel. Mobiliteit is met name bezig met de stimulering van elektrisch vervoer. Deze zaken zijn oplosbaar, maar Industrie is een ingewikkelder verhaal. [REDACTED] geeft een korte terugkoppeling van de tafel Mobiliteit. Hij laat weten dat de kamerleden heel geïnteresseerd zijn, maar dat het hele fiscale pakket rondom het stimuleren van elektrische auto's nog niet is opgelost.

3. Wijzigingsvoorstellen Rijk

[REDACTED] laat weten dat er veel politiek draagvlak is voor de tekstvoorstellen. De verwachting is dat dit de tekst is die het kabinet graag zou zien.

Wijzigingsvoorstel vormgeving opvolging salderingsregeling 2021

[REDACTED] laat weten dat in essentie twee zaken zijn aangepast. Enerzijds is explicieter gemaakt dat salderen tot 2022 onveranderd is en gewoon wordt voortgezet. Anderzijds is in het tekstvoorstel een evenwicht getracht te vinden tussen enerzijds de politieke ingewikkeldheid dat zij niet willen uitstralen dat ze de slimme meter zouden gaan verplichten en anderzijds de zorg van de netbeheerders dat mensen liever zouden kiezen voor een dommere meter met twee telwerken.

[REDACTED] geeft aan dat over dit voorstel is gesproken en dat er tussen EZK en de netbeheerders overeenstemming is over hoe dit moet worden gedaan, maar dat het de vraag is hoe dit wordt opgeschreven. Zijn voorstel is om de voorlaatste bullet op pagina 2, betreffende de slimme meter, te schrappen en gezamenlijk te bespreken hoe dit kan worden verwoord, omdat dit tekstvoorstel op de verkeerde manier gelezen zou kunnen worden.

[REDACTED] merkt op dat de domme digitale meter, niet op afstand uit te lezen, in tegenspraak is met Europese wetgeving, die voorschrijft dat consumenten zes keer per jaar afgerekend worden op de actuele stand. Dat is de basis voor het introduceren van slimme meters in heel Europa. [REDACTED] vindt dat aan de discussie betreffende de slimme meter versus de domme meter in dit stadium zo min mogelijk aandacht moet worden besteed. [REDACTED] geeft aan dat de wens is dat iedereen een slimme meter heeft, maar het Rijk dit niet wil verplichten. Hij stelt voor de vierde bullet te schrappen, omdat de derde bullet voldoende guidance geeft voor het vervolg.

[REDACTED] laat weten dat NVDE blij is met het tekstvoorstel. Hij vraagt hoe dit wordt gecommuniceerd. Een suggestie is om in de kamerbrief een passage op te nemen hoe de salderingsregeling gaat werken voor andere doelgroepen dan particulieren.

[REDACTED] is het eens met [REDACTED] dat het een mooie passage is, maar dat het belangrijk is dit snel goed te communiceren. [REDACTED] vindt het ook zaak om hierover zo snel mogelijk duidelijkheid te geven, omdat veel gemeenten vragen krijgen van hun bewoners. De salderingsregeling is wat euro-efficiëntie betreft misschien niet de beste regeling, maar er komt veel draagvlak als de salderingsregeling goed vorm wordt gegeven.

[REDACTED] merkt op dat de handhaving een belangrijk onderdeel is van deze regeling. Het moet duidelijk zijn hoe wordt gehandhaafd als de regeling in werking treedt.

[REDACTED] concludeert dat door de fiscale aanpassing voor de zonnepanelen geen cap zit op hoeveel mensen hiervan op deze wijze gebruik gaan maken. Het is een belastingmaatregel waarvan hier wordt toegezegd deze tot 2023 ongewijzigd te laten en dan gradueel af te bouwen. Dit betekent dat er geen controle zit op de hoeveelheid.

geeft aan dat er nog geen 100% zekerheid is over wanneer de communicatie over de salderingsregeling zal plaatsvinden. Het ministerie herkent heel duidelijk de signalen dat men behoefte heeft aan duidelijkheid op dit punt. De inzet is om hierover een aparte kamerbrief te sturen, die uitgaat voordat het klimaatakkoord wordt getekend. Dit kan op z'n vroegst eind volgende week gebeuren, voor het meireces, en anders in de week na het meireces. In de kamerbrief wordt een passage opgenomen over de doelgroepen die noemt. Voor de huishoudens zijn zaken als de terugverdientijd helemaal helder, maar hoe dit voor andere specifieke doelgroepen uitpakt, moet nog worden berekend. Bij de zeven jaar terugverdientijd geldt dat dit een maximale termijn is. Voor de mensen die dit tijdens deze kabinetsperiode gaan gebruiken, staat dit als een huis. Bij de afbouw richting 2030 zou dit boven de zeven jaar kunnen uitkomen. Dit heeft te maken met het budget dat hiervoor is gereserveerd in het regeerakkoord. Dit hangt van ontzettend veel parameters af. Het ministerie wil hier wel transparant over zijn.

is het eens met het punt dat voordat de regeling in werking treedt, duidelijkheid moet zijn over de handhaving. Het punt dat er geen cap is, is voornamelijk goed nieuws, maar als het veel harder loopt dan verwacht, is dit op lange termijn wat minder goed nieuws. Hier zal het ministerie van Financiën dan naar kijken. PBL heeft aangegeven dat dit 10 tot 17 TWh zal opleveren. Er bestaat de mogelijkheid om per jaar in het belastingplan bij te sturen.

De *voorzitter* stelt vast dat voorliggend tekstvoorstel minus de vierde bullet is goedgekeurd.

Wijzigingsvoorstel verbreding SDE+ 35 TWh hernieuwbaar op land

licht toe dat het tekstvoorstel begrenzings/plafonds betreft. Dit zijn de drie uitzonderingen die gelden op de SDE++. In de bijlage is ook bijgevoegd een nieuwe paragraaf over de verbreding van de SDE om aan te geven hoe de SDE++ vanaf 2020 gaat werken. Dit zal een integraal onderdeel zijn van het klimaatakkoord. Het meest relevant is de passage over de 35 TWh. Hierin staat dat wordt gestuurd op de 35 TWh. Als hier overheen wordt gegaan, verdwijnt er geld bij de andere sectoren en daarmee komt het doelbereik van anderen sterk in gevaar. De vorige keer is de wens geuit in 2021 een evaluatie te houden om te bezien of nog steeds moet worden gestuurd op de 35 TWh. Er is in deze passage expliciet een verwijzing opgenomen over de begrenzing van 35 TWh en dat in 2021 opnieuw hiernaar kan worden gekeken. Een tweede wens was breder inzicht over hoe SDE++ bij anderen precies gaat werken. Hiervoor is een bijlage toegevoegd. Hierin staat een algemene geformuleerde begrenzing van CCS. Het kabinet maakt er zeer serieus werk van om tot een begrenzing van CCS te komen en als hierover meer duidelijkheid is, komt dit hier ter tafel.

vraagt of vanuit de industrietafel nog meer elektrificatie wordt verwacht. Hij stelt voor dat in 2021 wordt bekeken, met de kennis van dat moment, hoeveel zon en hoeveel wind op land nodig is. Dit heeft voor het systeem verschillende implicaties. Hiernaar moet in 2021 serieus worden gekeken.

heeft afgelopen week goed overleg gehad over de 35 TWh. Er moet duidelijkheid komen dat in 2021 over opschaling mag, kan en zal worden gesproken. Er is wel wat gemopper in algemene zin, omdat de begrenzing niet gewenst is, maar de afweging die is gemaakt, wordt begrepen. Zij geeft aan dat zij met deze tekst uit de voeten kunnen met het vertrouwen dat in 2021 in alle openheid kan worden gesproken over de mogelijke opschaling. Wellicht blijkt op termijn dat het allemaal anders loopt en er nog genoeg jaren zijn te gaan om steeds weer goed te kijken naar wat wijsheid is en wie welk bedrag zou moeten hebben om tot duurzame CO₂-reductie te komen.

heeft waardering voor de afspraak om in 2021 op te schalen als blijkt dat er een extra elektriciteitsvraag is. In de tekst staat dat de cap van 35 TWh is gedaan om het doelbereik van andere sectoren te behalen en dat het eigen doel daarom wordt gecapt. Het doelbereik van de elektriciteitstafel is 20,2 Mton, dus dan is het logisch daarop te cappen in plaats van op 35 TWh. Daaronder is er nog vrije concurrentie van technologie. De vraag van is waarom CCS als techniek apart wordt ingedrukt onder die 20,2 Mton en niet vrijgelaten, omdat zon en wind dat ook kunnen invullen. Hij gaat ervan uit dat als deze sector wordt gecapt, dat ook andere sectoren worden gecapt. Daarnaast merkt hij op, gesteld dat er onbenutte SDE++ overblijft, dat hij het wel heel zuur zou vinden als bijvoorbeeld een repoweringproject met € 20 per ton niet meer mee kan doen, terwijl een heel duur project elders wel mee kan doen. Dit is een omkering van zaken.

geeft aan dat de vorige keer is besproken dat dit allemaal nodig zou zijn, omdat als meer hernieuwbaar wordt geproduceerd, dit voor het grootste deel weglegt naar het buitenland. Dit op basis van een studie van PBL van een jaar geleden. Sindsdien is er nog een studie geweest van PBL die iets heel anders zegt. Hierin staat dat het grootste deel van de geproduceerde hernieuwbare elektriciteit wel degelijk gascentrales zachter laat draaien. Ook heeft een werkgroep vanuit de elektriciteitstafel iets soortgelijks geconcludeerd. wil heel graag praten over begrenzing van CCS, maar hij snapt niet dat dit in deze tekst moet komen, omdat het doel aan deze tafel op een andere manier heel goed kan worden ingevuld. Hij stelt voor om alles te cappen op 20,2 Mton en in 2021 weer verder te kijken. Misschien moet er echter eerst overeenstemming zijn over de studie van PBL.

geeft aan dat dit niet de meest favoriete passage is van de leden van NVDE, maar dat deze wel is verbeterd. Hij geeft aan dat in 2021 moet worden gekeken hoe een plafond wordt uitgewerkt, zodat dit niet op een gedwongen manier gaat knellen, met als doel dat wordt voorkomen dat maatschappelijk suboptimale projecten worden gerealiseerd of dat er zaken blijven liggen. Daarnaast is het de vraag wie de concurrentie kan aangaan met het Tata Steel project en hoe de competitie hier werkt. Hij vraagt wat gebeurt met de doelstelling van deze tafel als het Tata Steel project wordt geklopt in competitie, omdat dan 3 Mton verdwijnt, behalve als het een project is die in de elektriciteit deze reductie realiseert.

stelt voor een procesvoorstel te maken in plaats van nu al te cappen. Het lijkt beter in 2021 te kijken hoe het gaat en dan pas te cappen. Zoals dit hier nu staat, lijkt het een boete op motivatie en dit is zonde van de ambitie. De natuur- en milieufederaties willen graag een begrenzing op CCS, maar niet bovenop een CCS-begrenzing die aan een andere tafel wordt gesteld. wil dit graag blijven bespreken met de stakeholders.

geeft aan dat de cap van 35 TWh niet ideaal is, omdat vrije concurrentie tussen de beste technologieën nodig is. Hij stelt voor halverwege de jaren '20 te toetsen of dit nog steeds slim is. Het is goed om niet nu een cap voor altijd in te stellen en het is ook goed dat de herbezinning betreffende elektrificatie specifiek is gemaakt.

is blij met de aankondiging van een evaluatie in 2021. Een suggestie is om hier de systeemeffecten bij te zetten, omdat dit op korte termijn effect zal hebben en het goed is om dit in de evaluatie mee te nemen.

vindt het ook goed om in 2021 te herijken naar aanleiding van de elektriciteitsvraag en hierover een gesprek te voeren. Zij geeft aan dat als er een hogere

elektriciteitsvraag komt, hiervoor ook voldoende budget beschikbaar moet zijn. Dit heeft ook te maken met draagvlak.

█ begrijpt niet goed wat in de bijlage staat over SDE+; hij geeft aan dat SDE+ en SDE++ door elkaar worden gebruikt en dit maakt het heel erg onduidelijk. Hij verzoekt dit te verduidelijken.

█ vindt het prima om een keer te evalueren, maar dit moet niet te vaak gebeuren en ook moet dit niet te vaak tot wijzigingen leiden in verband met een stabiele bedrijfsvoering.

█ geeft aan dat de opmerkingen twee onderdelen betreffen: de evaluatie in 2021 en de cap van 35 TWh. De evaluatie in 2021 is expres wat meer aangezet, om aan te geven dat dit belangrijk is. Met betrekking tot de elektriciteitsvraag geeft █ aan dat uit de PBL-doorrekening een lager dan verwachte extra elektriciteitsvraag komt. Dit gaf geen reden om nu al te spreken over een ophoging van de 35 TWh. Wel is bekend dat wordt gewerkt aan elektrificatie van de industrie en dat als deze wordt bereikt, de vraag wel hoger zal uitkomen. Wellicht kan dit in 2021 worden meegenomen. Er is uitgebreid gesproken over het systeem en hoe dit wordt gemonitord de komende jaren. Er is een techniek-neutrale opgave geformuleerd, maar het systeem is een belangrijke voorwaarde. Systeemfactoren worden meegenomen in de evaluatie. █ vraagt of de versnelling van wind op zee hiermee voorlopig wordt stilgezet. █ geeft aan dat dit nog niet wordt geactiveerd; in het OKA staat ook dat hier nog naar moet worden gekeken. De *voorzitter* concludeert dat als deze tekst wordt overgenomen, dit betekent dat in het najaar van 2019 en in het najaar van 2020 een KEV verschijnt waarin iets wordt gezegd over de elektrificatie van de sectoren. Dit wordt meegenomen in de evaluatie van 2021 om na te gaan of moet worden opgeschaald. Dit kan zowel betrekking hebben op zee als op land. █ geeft aan dat de KEV tweejaarlijks verschijnt; in het najaar van 2019 en in het najaar van 2021. █ merkt op dat de evaluatie pas kan worden gedaan als de KEV er is. █ laat weten dat de KEV in de zomer van 2021 zal verschijnen, zodat dit kan worden meegenomen in de evaluatie. In oktober vindt het Kamerdebat plaats. █ geeft aan dat daarmee de datum voor het aanleveren van het materiaal voor de KEV ook vroeger komt te liggen en dat dan de vraag is wat kan worden aangeleverd. Dit onderwerp kan aanstaande woensdag nader worden besproken; het ministerie komt met een tijdlijn.

Naar aanleiding van de opmerking van █ merkt █ op dat 2025 de periode betreft dat de subsidie ophoudt. Hij denkt dat het beter is de herbezinning op de cap in 2021 te doen.

Met betrekking tot de 35 TWh en het geschikt maken van de SDE++ voor CCS-restgassen voelt █ niet veel enthousiasme bij de partijen, maar wel begrip. De cap ligt op 35 TWh en niet op 20,2 Mton. Ten eerste is de essentie van het probleem dat er een begrenzing zit aan het geld. PBL heeft gerekend met een plafond van 35 TWh. Hun verwachting is dat de anderen dan ook voldoende aan bod komen om de doelstelling totaal te halen. Als de 2 Mton die deze tafel nog mist, wordt ingevuld met meer hernieuwbaar, is het helaas zo dat de extra hernieuwbaar maar heel weinig oplevert in het kader van de nationale megatonnen. PBL zegt dat hiermee 89% van de CO₂-reductie in het buitenland wordt gerealiseerd en maar 11% binnen Nederland. Een cap op 20,2 Mton laat open dat het dubbele aan hernieuwbaar kan worden gedaan en dit is financieel een probleem voor de andere sectoren. Daarnaast is met elkaar de wens uitgesproken tot een pakket te willen komen dat 20,2 Mton realiseerbaar maakt. Uiteindelijk is de wens te sturen op 49% CO₂-reductie in totaal, omdat jaarlijks sturen op CO₂ heel erg door export en import wordt beïnvloed en het beleid dan ieder jaar

moet worden aangepast. De 35 TWh is een afspraak die deze tafel heeft gemaakt en is er een die kan worden beïnvloed en niet afhankelijk is van export en import. Er zijn dus meerdere redenen waarom er een voorkeur is voor een cap op 35 TWh. Een ander alternatief was een cap op het geld, maar dit geeft geen zekerheid op het halen van 35 TWh. PBL heeft de doorrekening gemaakt van het weglekken naar het buitenland en zij geven aan dat er eerder nog meer weglekt naar het buitenland dan minder.

■ vraagt of het echt nu nodig is om te begrenzen; het is ook mogelijk over twee jaar te kijken of een cap nodig is. Het ministerie vindt het wel nodig om dit nu te doen; ten eerste hebben de anderen comfort nodig om een totaalakkoord te kunnen sluiten en ten tweede is dit nodig om een geloofwaardige uitspraak te kunnen doen dat de 49% CO₂-reductie gehaald kan worden met de middelen die met elkaar zijn afgesproken. Dit wil niet zeggen dat dit een hard plafond is, maar dat dit de komende tijd wordt gemonitord.

■ merkt op dat als wordt geconcurrerd en tot de laagste kosten wordt gekomen, de andere sectoren ook worden beschermd. Hij zou wel willen weten waar de grenzen bij de andere sectoren liggen, omdat dit consistent moet zijn. ■ geeft aan dat in de observatie van PBL de industrie en de elektriciteit de meest constructieve opties zijn en dus vooraan staan in de SDE++. Er zijn nu in totaal drie plafonds: 35 TWh, het beschikbaar maken van SDE++ voor CCS-restgassen als onderdeel van het brede plafond (dit is onderdeel van de begrenzing van CCS in totaliteit) en als derde de begrenzing van € 550 miljoen die beschikbaar is voor het project voor de industrie.

■ vindt het wonderlijk dat er een verschillende interpretatie is van de PBL-rapporten. Wellicht moet hier voor woensdag toch nog een keer naar worden gekeken, zodat dit woensdag kan terugkomen. ■ geeft aan dat het verschil zit in Europese CO₂-reductie en nationale CO₂-reductie. ■ en ■ zullen dit voor woensdag met PBL bespreken. Van PBL is ook geen onderverdeling ontvangen van de 18,3 Mton dat het voorstel van deze tafel opleverde. Dit ligt heel dicht aan tegen de opbrengst van het verbod op kolen. PBL zal worden gevraagd om een toelichting op het weglekeffect van extra hernieuwbaar. ■ voegt hieraan toe dat het uitgangspunt van de SDE++ is dat voor iedere techniek als emissiefactorreferentie is gekozen voor een gascentrale. Voor alle maatregelen geldt een andere berekening en zou er moeten worden gekeken naar de weglekeffecten van alle maatregelen. Ook dit kan worden gevraagd aan PBL. De *voorzitter* concludeert dat voor nu het volgende wordt gevraagd aan PBL: de bestaande rapporten en vooral de laatste doorrekening goed verhelderen, zodat er een gemeenschappelijk vertrekpunt is. Dat laat onverlet dat deze rekenmeester nog allerlei vragen te beantwoorden heeft. Een andere permanente vraag is hoe het zit met de consistentie van het akkoord en de effecten, zoals hoe de industrie en elektriciteit op elkaar inwerken en met elkaar samenwerken. Wellicht wordt hierop antwoord gegeven bij de eerstkomende KEV.

De *voorzitter* stelt vast dat in de staande passage die toeziet op het jaar 2021 en in de laatste tekstpassage van het Rijk een verwijzing wordt gemaakt naar het belang van het systeem. ■ geeft aan dat hierover separate afspraken zijn gemaakt in het OKA en hiernaar kan worden verwezen. Dit is akkoord. De conclusie is dat het bestaande tekstvoorstel terugkomt in de tekst met dit kleine amendement.

Wijzigingsvoorstel CC(U)S restgassen staalproductie

■ laat weten dat PBL aangeeft dat dit een goede optie is om het resterende gat te dichten. Dit betekent dat CC(U)S restgassen in de SDE++ in aanmerking moet kunnen komen, maar het is geen zekerheid dat dit wordt gerealiseerd. Dit is in het tekstvoorstel verwoord met daarbij de reactie van ■ dat dit onderdeel is van de brede begrenzing van CCS. De subsidie die hierheen gaat, mag

geen onderdeel zijn van de € 550 miljoen van de industrie, zodat de 3 Mton die dit oplevert, niet bij de industrie wordt gerealiseerd. De subsidie komt uit de restpot. Betreffende de vraag over de concurrentie geeft [REDACTED] aan dat het erom gaat hoe dit concurreert met andere voorstellen in de SDE++. Hieraan wordt geen voorkeursbehandeling gegeven; het moet zich bewijzen. PBL heeft alleen aangegeven dat dit een kosteneffectieve optie zou kunnen zijn. Er zijn nog geen specifieke cijfers van Tata Steel die inzichtelijk maken hoeveel euro per ton CO₂ het zou zijn.

[REDACTED] heeft een vraag over de consistentie van de toelichting en dan met name de tweede alinea. In de tekst wordt gesproken over de restgassen die vrijkomen bij de productie van staal en in de toelichting wordt gesproken over restgassen. Hij stelt voor om voor 'staal', 'onder meer' toe te voegen.

[REDACTED] geeft aan dat het enigszins onduidelijk is wat in de tekst precies wordt bedoeld. Hier staat dat de resulterende hoeveelheid subsidiabele CCS wordt begrensd op 3 Mton; hij vraagt of deze hoeveelheid betrekking heeft op alleen dit punt of dat dit breder geldt. Dit zou moeten worden aangescherpt. [REDACTED] vraagt of behalve Tata Steel ook andere bedrijven in de elektriciteitssector projecten kunnen indienen in deze CCS-categorie.

[REDACTED] concludeert dat de subsidie uit de algemene SDE-pot komt. Er heeft discussie plaatsgevonden over hoe de industrie de eigen subsidiepot bij elkaar brengt en de vraag is hoe dit geld precies is gedekt. [REDACTED] heeft moeite namens de NGO's te kunnen zeggen dat hij akkoord is met de cap van 3 Mton CCS als niet duidelijk is wat de totale cap voor CCS is. De *voorzitter* geeft aan dat dit wijzigingsvoorstel gaat landen in de passage SDE+ en dit is een cross-sectorale tekst. Deze tekst is eigendom van meerdere tafels. Het is dan ook mogelijk dat de tekst in mei nog een keer terugkomt.

[REDACTED] geeft aan dat het van deze tafel is als het gaat om CO₂-tonnen die worden toegerekend aan elektriciteit. Hij geeft aan dat expliciet moet worden gemaakt dat het gaat om de restgassen van Tata Steel; dat is het enige wat deze tafel wordt aangerekend. [REDACTED] is het eens met [REDACTED]; het gaat hier specifiek om CC(U)S bij de restgassen die vrijkomen uit de productie van staal en dan gaat het om Tata Steel.

[REDACTED] begrijpt wat [REDACTED] zegt over brede afspraken CCS. Met alle tafels moet worden bepaald hoe hoog de begrenzing van CCS dan wordt, met als onderdeel de 3 Mton. Een discussie die hiermee samenhangt is hoeveel de industrie betaalt en hoeveel de industrie krijgt. Hierover lopen gesprekken. Formeel staat voorgestelde tekst niet in het hoofdstuk Elektriciteit; dit hangt samen met de andere hoofdstukken.

De *voorzitter* geeft aan dat deze tafel niet de SDE+-tekst vaststelt, maar dat het wel helpt als er aanstaande woensdag een gemeenschappelijke positie is, dat deze route voor de laatste 2 Mton een interessante route is, die support heeft van de tafel. Dit laat onverlet dat dit moet passen in een breder akkoord over de SDE+ en CCS. [REDACTED]

[REDACTED] voegt hieraan toe dat Nederland een grote staalproducent heeft die 12 Mton CO₂ uitstoot, waarvan 6 Mton via elektriciteitscentrales de atmosfeer ingaan. Er is een idee om een deel hiervan aan te pakken en hiervoor ligt een mooi plan. Het is goed om de goede achievements hier voorop te stellen, want het gaat hier wel om CO₂-reductie.

[REDACTED] geeft aan dat hier de disclaimer wel heel goed moet worden vastgelegd dat dit in zijn geheel wordt bekeken. [REDACTED] is het niet eens met [REDACTED]; het gaat om 49% CO₂-reductie die nog overal vandaan kan komen. Het gaat er hier om dat er niet één project op het schild moet worden gehesen, omdat er heel veel mooie projecten zijn in Nederland die hetzelfde kunnen bewerkstelligen tegen misschien wel lagere kosten. [REDACTED] sluit aan bij wat [REDACTED] en [REDACTED] hebben gezegd; dit moet in zijn totaliteit worden gezien. [REDACTED] geeft aan dat

Tata Steel voor 2050 wel een oplossing moet hebben voor de uitstoot. Er moet een structurele oplossing komen die ervoor zorgt dat Tata Steel kan blijven en dat hieruit nog steeds elektriciteit kan worden uitgehaald. [REDACTED] geeft aan dat het gaat om een concurrentie in de SDE, waarin de andere tien projecten de ruimte wordt gegeven mee te concurreren. De discussie is pas gevoerd als het hele plaatje compleet is.

Tot slot zijn er nog twee kleinere passages waarvoor het Rijk wijzigingsvoorstellen heeft ontvangen. [REDACTED] geeft aan dat één passage een voorstel van Natuurmonumenten is om in de teksten over inpassing op land nog explicieter het belang van de natuur te benadrukken. Hierover is met verschillende partijen overleg gevoerd en de conclusie is dat deze partijen hier niet uitkomen in de beschikbare tijd. Dit leidt op dit moment niet tot een aanpassing van de tekst. In het kader hiervan lopen wel gesprekken met de NOVI om te kijken of hieraan meer aandacht kan worden gegeven. Het tweede punt betreft een expertpool van marktpartijen. Dit krijgt in het Nationaal Programma RES aandacht en men is het erover eens dat dit een goed punt is. Het is echter de bedoeling de wijzigingen in het OKA zo beperkt mogelijk te houden. Dit punt wordt in het programma RES al geborgd en als de tafel zich uitspreekt over het belang hiervan, wordt dit ook opgenomen in de verslagen die openbaar worden. Beide punten zouden dus in deze tekst niet tot wijzigingen leiden.

[REDACTED] spreekt haar teleurstelling uit dat het niet is gelukt de natuur meer te benadrukken in de teksten. Natuurmonumenten zal hierop nu heel erg actie gaan voeren, ook extern. Geprobeerd zal worden om met de NOVI hierin stappen te blijven zetten. [REDACTED] laat weten dat ook zij hebben geprobeerd de natuur meer te benadrukken, omdat zij er, ook vanuit de markt, belang bij hebben dat er draagvlak is onder de natuurpartijen om de voortgang en de snelheid van het project mogelijk te maken.

[REDACTED] geeft met betrekking tot het Nationaal Programma RES aan dat het jammer is dat de expertpool van marktpartijen niet in de tekst kan. Zij begrijpt dat de politieke voortgang niet verstoord moet worden. In samenwerking met het Nationaal Programma wordt er alles aan gedaan, om ervoor te zorgen dat in de dertig regio's van de expertpool gebruik wordt gemaakt. Als hiervoor de intentie kan worden uitgesproken, vindt zij dit voldoende waarborg. [REDACTED] geeft aan dat het zeker de intentie is om via het Nationaal Programma te zorgen dat de experts bij de RES'en een goede rol kunnen en zullen gaan vervullen. Zij zullen hierop toezien.

De *voorzitter* vindt het heel jammer dat het natuurpunt niet is opgelost, omdat dit goed is voor het draagvlak. [REDACTED] vraagt zich af of Natuurmonumenten hier wel helemaal neutraal in staat; er is namelijk een vrij zwaarmoedige ondertoon. [REDACTED] geeft aan dat het Rijk het ook jammer vindt dat zij hierin niets hebben kunnen bereiken. In de tekst zijn echter wel passages opgenomen die weergeven dat het gaat om een het vinden van een evenwicht in alle belangen.

[REDACTED] heeft een vraag over de tabel waarin de SDE+ technologie in staat, met name het deel elektrificatie. Hij vraagt of hybride elektrificatie voldoende op de bril staat bij PBL bij de doorberekeningen. [REDACTED] geeft aan dat dit voldoende op de bril staat van PBL. [REDACTED] stelt voor in deze tekst de hybride boiler toe te voegen of anders de aanduiding 'onder andere'.

[REDACTED] geeft aan dat in het conceptakkoord een omissie staat in de omgevingsparticipatieparagraaf. In het eerste deel betreffende de brede participatie eindigt de paragraaf met een beschrijving van hoe de eigendomsverdeling optimaal is. Het voorstel is om van 'eigendomsverdeling' 'participatie' te maken.

De bedoeling van deze paragraaf is duidelijk te maken dat een goed participatieproces nodig is. [REDACTED] staat er open voor dit te corrigeren. De juiste verwoording staat in de mail van [REDACTED] en de voorzitter stuurt deze rond. Dit komt aanstaande woensdag terug.

De *voorzitter* geeft aan dat dinsdag aan het eind van de dag de complete tekst met track changes naar de aanwezigen wordt gestuurd. Dit is de OKA-tekst met deze wijzigingen. De bedoeling is om woensdag tot een finale tekst te komen. Ook de SDE-tekst wordt woensdag voorgelegd. Belangrijke observaties worden meegenomen voor het vervolg.

4. To do lijst

[REDACTED] laat weten dat de to do lijst beperkt is aangepast ten opzichte van de vorige keer. De cross-sectorale lijst is nog zo groen als gras en het voorstel is deze niet punt voor punt te bespreken, maar hierop eerst nog een slag te maken.

De *voorzitter* vraagt of er nog punten ontbreken op de to do lijst.

[REDACTED] merkt op dat de aanpassingen nog niet naar volle tevredenheid zijn doorgevoerd. Een aantal vakjes qua start- en einddatum is nog niet ingevuld. Bij het waterstofprogramma staat als einddatum 2030 en dat is onjuist. Hier moet worden ingevuld wanneer inhoud wordt gegeven aan dit programma en [REDACTED] pleit ervoor eind dit jaar een waterstofprogramma te hebben. De uitvoering zal inderdaad tot 2030 plaatsvinden.

[REDACTED] vraagt naar aanleiding van het onderdeel infrastructuur of het wetgevingstraject goed in deze agenda zit. Daarnaast stelt zij voor een voetnoot op te nemen dat de natuurorganisatie die aan de tafel aanwezig zijn, hier ook zitten namens alle groene NGO's.

[REDACTED] geeft aan dat de decentrale overheden graag betrokken willen worden bij de acties 'overige knelpunten netbeheer' en 'eventuele alternatieve SDE+ na 2025'.

[REDACTED] stelt voor op pagina 6, bij de derde bullet van onderen, de regionale netbeheerders toe te voegen.

[REDACTED] geeft aan dat op pagina 155 twee uitvoeringstaken staan. Hij stelt voor hieraan toe te voegen 'het vertalen van de RES in het ruimtelijk beleid', zodat de doelen behaald kunnen worden.

[REDACTED] geeft aan dat zij ervan uitgaan en dit ook herbevestigen dat als er 'Rijk' staat, ook de andere organisaties betrokken blijven. [REDACTED] is het hiermee eens; er moet duidelijk worden aangegeven wanneer alleen het Rijk is bedoeld en wanneer ook andere organisaties zijn betrokken. [REDACTED] ondersteunt deze opmerking. Betreffende het waterstofprogramma geeft [REDACTED] aan dat het goed is om onderscheid te maken tussen het vaststellen van het programma en de uitrol. Eind 2019 is echter wel heel ambitieus en zij stelt voor hier eind 2020 neer te zetten. [REDACTED] geeft aan dat in het klimaatakkoord wel de verschillende fases zijn ingevuld en hij wil dit jaar wel invulling geven aan de eerste fase.

[REDACTED] laat weten dat de vakjes qua start- en einddatum zeker worden ingevuld. Hij meldt dat voor het waterstofprogramma een programmaleider is benoemd: [REDACTED]. Dit jaar wordt gestart met het vormgeven van dit programma. Betreffende de infrastructuur wordt aankomende woensdag de stand van zaken geschetst van wat gebeurt met de netinpassing. Hierbij worden ook de lange termijn

acties benoemd. Wat betreft het benoemen van de decentrale overheden bij de door [REDACTED] genoemde acties, geeft [REDACTED] aan dat hier is vermeld wie hierbij in de lead zijn. Aanstaaende woensdag zal hiernaar nader worden gekeken. Hetzelfde geldt voor het punt van [REDACTED]. Het punt van [REDACTED] kan worden opgenomen. Wat betreft de punten waarbij het Rijk wordt genoemd, geldt dat het Rijk hierin het voortouw neemt, maar dat dit uiteraard in nauwe samenwerking en overleg met de andere partijen gebeurt.

De *voorzitter* geeft aan dat voor komende woensdag een aangepaste uitvoeringsagenda Elektriciteit wordt aangeleverd, zodat deze kan worden beoordeeld. De deelnemers zullen de cross-sectorale lijst bekijken, zodat deze aanstaande woensdag kort kan worden besproken.

De *voorzitter* resumeert de volgende afspraken:

- Dinsdag aan het eind van de dag verstrekt [REDACTED] de finale tekst Elektriciteit met track changes, inclusief de ververste bijlage SDE+.
- Dinsdag aan het eind van de dag verstrekt [REDACTED] een notitie over infrastructuur.
- Dinsdag aan het eind van de dag verstrekt [REDACTED] de derde versie van de uitvoeringsagenda Elektriciteit.
- De voorzitter en [REDACTED] zorgen voor een toelichting van PBL.
- De voorzitter stuurt de mail van [REDACTED] door.

5. Verslagen en WOB-procedure

[REDACTED] geeft aan dat de verslagen op SharePoint staan en dat deze openbaar worden gemaakt. Er is nog geen verzoek tot controle ontvangen. Hij heeft begrepen dat er nog geen sprake is van openbaarmaking totdat deze controle heeft plaatsgevonden. De *voorzitter* geeft aan dat de verslagen inderdaad op SharePoint staan, maar dat al eerder de uitnodiging is gedaan te bezien of de verslagen openbaar kunnen worden gemaakt.

[REDACTED] laat weten dat betreffende de WOB-procedure het de planning is om eind mei een gelakte versie te verstrekken van de verslagen met daarbij nadere guidance. Het formele verzoek van het Rijk tot controle komt eind mei. Er gaat niets naar buiten, voordat de formele procedure is doorlopen en ook niet voordat een handtekening is gezet onder het klimaatakkoord. De criteria om te lakken zijn bedrijfsvertrouwelijkheid, persoonlijke opvattingen en zaken die de staat in haar geloofwaardigheid kunnen schaden.

[REDACTED] is aanstaande woensdag niet aanwezig en wil van de gelegenheid gebruik maken Kees Vendrik te bedanken voor zijn uitstekende voorzitterschap. [REDACTED] is aanstaande woensdag ook niet aanwezig en sluit zich aan bij de opmerking van [REDACTED].

6. Sluiting

De *voorzitter* sluit de bijeenkomst onder dankzegging om 13.09 uur.

De volgende vergadering vindt plaats op 24 april om 10.00 uur.

Klimaatakkoord

Fout! Onbekende naam voor documenteigenschap.
Fout! Onbekende naam voor documenteigenschap.

VERSLAG

Vergadering: Sectortafel Elektriciteit

Datum en tijd: 24 april 2019, **Fout! Onbekende naam voor documenteigenschap.** uur

Plaats: SER

Aanwezig: Kees Vendrik (voorzitter), [redacted] (FME), [redacted] (ENGIE), [redacted] (NVDE), [redacted] (VEMW), [redacted] (Energie-Nederland), [redacted] (Netbeheer Nederland), [redacted] (RWE), [redacted] (Gasunie), [redacted] (Natuur- & Milieufederaties), [redacted] (IPO), [redacted] (ministerie van EZK), [redacted] (KEK), [redacted] (EZK), [redacted] (Eneco), [redacted] (ODE-decentraal), [redacted] (TNO), [redacted] (POSAD), [redacted] (Vandebron), [redacted] (TenneT)

Ministeriele vertegenwoordigers: geen

Secretariaat: [redacted], **Fout! Onbekende naam voor documenteigenschap.**

Afwezig: [redacted] (TenneT), [redacted] (Vandebron) [redacted] (Shell), [redacted] (Gasunie), [redacted] (Nuon), [redacted] (VNG), [redacted] (TenneT), [redacted] (Unie van Waterschappen), [redacted] (Eneco), [redacted] (NERA en TU Eindhoven), [redacted] (Natuur- en milieufederaties), [redacted] (IPO), [redacted] (Academie voor Bouwkunst), [redacted] (Greenpeace), [redacted] (VNG)

Notulist: [redacted] (Het Notuleercentrum)

1. Opening en mededelingen

De *voorzitter* opent de bijeenkomst van de Sectortafel Elektriciteit om 10.00 uur en heet de aanwezigen welkom.

Stand van zaken met betrekking tot de aanwezigen

- [redacted] vervangt vandaag [redacted] (Gasunie)
- [redacted] (FNV) is ziekgemeld
- [redacted] (VNG) is afwezig
- [redacted] (VNG) is afwezig
- [redacted] (NERA en TU Eindhoven) is afwezig, daarover is de vergadering vorige keer bijgepraat
- [redacted] (Unie van Waterschappen) is afwezig, hij moet prioriteit geven aan de waterschappen

Te bespreken

Tijdens deze bijeenkomst is er allereerst aandacht voor de notitie van [REDACTED] (PBL) over hernieuwbare elektriciteit en emissiereducties in de elektriciteitssector in het OKA (KA-E 239). Deze notitie is de avond voor de vergadering verzonden.

De laatste wijzigingen in de tekst van het klimaatakkoord zullen worden besproken, er zijn nog een paar wijzigingen ten opzichte van de versie die de leden hebben ontvangen. Daarna nog kort over de notitie van het Rijk over de infrastructuur.

Tenslotte komt het vervolgproces aan de orde, immers dit is de laatste vergadering onder voorzitterschap van Kees Vendrik. Jan-Jacob van Dijk is beschikbaar als voorzitter voor de vergaderingen van 17 en 24 mei. Informatie over het wel of niet doorgaan van deze vergaderingen volgt tijdig, alsmede de agenda. De *voorzitter* verzoekt de leden van de sectortafel Elektriciteit om de agenda vrij te houden voor deze bijeenkomsten.

Mededelingen

De *voorzitter* deelt mede dat de planbureaus meer tijd nodig hebben voor de beoordeling van de CO₂-beprijzing, daardoor is de kabinetsappreciatie per eind mei voor alle tafels en hoofdstukken minder zeker dan eerst. De cijfers zullen waarschijnlijk half mei beschikbaar zijn en deze uitkomsten zullen gevolgen hebben voor de besluitvorming door het kabinet. [REDACTED] meldt dat er vorige week vrijdag formeel een Kamerbrief is uitgegaan waarin het kabinet toezegt begin juni naar de Kamer te komen. Als reden wordt opgegeven dat het PBL meer tijd heeft gevraagd.

[REDACTED] heeft met het oog op de governance een aanvulling: deze wordt gezien als het sluitstuk van het akkoord. Dit betekent dat eerst alle meer inhoudelijke onderwerpen besproken zullen worden. Ook hij vraagt de vergaderingen van 17 en 24 mei in de agenda te laten staan. Rond 10 mei zal het secretariaat laten weten of de vergadering van 17 mei zinvol is (**actie**).

Kees Vendrik is ervan overtuigd dat het Kabinet één en ander afgerond wil hebben voordat op 11 juni de nieuwe Eerste Kamer wordt geïnstalleerd.

2. Verslag 12 april

Tekstueel

- Pagina 5, halverwege **schrapen**: Dat vereist wel medewerking van de ACM.
- Pagina 5, drie regels van onder: GWh **moet zijn** GW (gigawatt)
- Pagina 8, zesde regel van boven: uitleesvorm **moet zijn** uitvoeringsvariant
- Pagina 8, tien regels van onder **schrapen**: 80-85% is de ondergrens.
- Pagina 9, onderste regel: voor hernieuwbare energie naar nieuwe toepassingen **moet zijn** naar hernieuwbare energie.
- Pagina 10, twaalf regels van boven: bijvoorbeeld door het ontstaan van een onrendabele top **moet zijn** door het instellen van een plafond.
- Pagina 11, tweede regel van boven **schrapen**: Bovendien levert de goedkoopste optie vaak meer megatonnen uitstoot op.
- Pagina 11, laatste alinea: Aangezien bepaalde opties in de industrie niet per saldo tot CO₂-reductie leiden, maar eerder tot extra uitstoot, moet in de SDE++ een koppeling met hernieuwbare bron moeten worden gelegd. **Moet zijn** Aangezien bepaalde opties zoals power to eat in de industrie niet per saldo tot CO₂-reductie leiden, maar eerder tot extra uitstoot indien wordt uitgegaan van de landelijke mix. Daarom moet in de SDE++ een koppeling met hernieuwbare bronnen worden gelegd.
- Pagina 13, vier regels boven aandachtsstreepje **schrapen**: maar van de elektriciteitssubsidie omdat het project bijdraagt aan de doelstelling van deze tafel.
- Pagina 13, drie regels van onder: [REDACTED] **moet zijn** [REDACTED]

De notulen van de vergadering van 12 april 2019 zijn met de voorgestelde wijzigingen akkoord.

3. Notitie PBL emissiereductie additioneel hernieuwbaar

De vraag wat te doen om de resterende CO₂-besparing te halen heeft tot discussie geleid. Bijvoorbeeld door de restgassenfaciliteit waar ook Tata gebruik van zou kunnen maken. Daarnaast vraagt de optie om meer hernieuwbare elektriciteit in de ambitie op te nemen om meer duiding. [REDACTED] heeft hierover een notitie geschreven die de dag voor de vergadering beschikbaar is gekomen. Helaas kan [REDACTED] zelf niet aanwezig zijn, daarom heeft Kees Vendrik telefonisch een toelichting gevraagd die hij met de leden van de sectortafel deelt.

Kees Vendrik heeft eerst gevraagd naar de status van de 89%, namelijk of dit het percentage is dat bij een hogere ambitie de grens overgaat en dus niet bijdraagt aan het doelbereik. Dit is niet het geval, het is het percentage dat vorig jaar gebruikt is in de kostennotitie om verschillende kosteneffectieve opties met elkaar te kunnen vergelijken. Dit percentage is door substantiële wijzigingen in het ontwerp-klimaatakkoord niet meer bruikbaar. De volgende vraag aan [REDACTED] was wat er dan bij de huidige stand van zaken, zoals 13 maart beschikbaar gekomen, gaat gebeuren. Bij extra hernieuwbare opwek zijn dat drie zaken:

- In het basispad en het actualisatiepad is al sprake van 2% [REDACTED], het gaat zeker gebeuren, maar onbekend is hoeveel.
- Een deel wordt geëxporteerd, hoeveel is niet bekend.
- Een deel gas wordt uit de markt gedrukt, hier zou eventueel een CO₂-reductie aan verbonden kunnen zijn.

Aangezien er nu geen percentages beschikbaar zijn, is er alleen een kwalitatieve duiding mogelijk en geen kwantitatieve. Deze zaten ook niet in de notitie.

Er is een opschaling in de hoeveelheid elektra voorzien in 2021. [REDACTED] denkt dat er dan betere cijfers beschikbaar zijn. Het is denkbaar dat het Planbureau dan beter kan aangeven wat wind op zee aan het doelbereik kan bijdragen.

[REDACTED] concludeert hierop dat er geen harde grens te benoemen is tot welke hoogte opschaling kosteneffectief is. Bekend is dat de kosteneffectiviteit lager wordt bij een hogere opschaling. Hoe is dan de competitie georganiseerd tussen verschillende projecten die bijdragen aan het doelbereik. Als het PBL in 2021 de scenario's voor opschaling heeft doorgerekend en met hardere cijfers kan onderbouwen, kunnen betere keuzes gemaakt worden. Daarvan ziet [REDACTED] graag de bevestiging.

Kees Vendrik heeft dat inderdaad bij [REDACTED] aangekaart. En dan is het denkbaar om aan PBL te vragen om tevens de vraag van [REDACTED] te beantwoorden. In ieder geval is dan ook de KEV 2020 beschikbaar.

[REDACTED] is blij dat het PBL constateert dat de vraag relevant is in verband met de export en dat er tevens een koppeling met hernieuwbaar komt. Als er volgens het Klimaatakkoord 40 TWh extra moet worden gerealiseerd aan productie, is dat ongeveer 0,4 megaton gemiddeld genomen per TWh aan effect. De vraag aan PBL is of deze aanname ongeveer klopt. Op basis van juiste cijfers kunnen maatregelen vergeleken worden met elkaar en ten opzichte van de hoeveelheid subsidie die eraan besteed wordt. Het is echt relevante informatie voor het voeren van de discussie.

[REDACTED] herhaalt de opmerking die hij reeds gemaakt heeft in een eerdere vergadering toen [REDACTED] erbij was. Hij meent dat de berekeningen van het PBL niet realistisch zijn. Door wind of zon opgewekte energie is geen 70-80% van het totale gebruik. Dat betekent naar de toekomst dat de laatste 10-20% wind en zon om tot 84TWh te komen hoogst onrendabel zullen zijn. Deze voorzieningen zullen daarom niet

worden gebouwd. De discussie om nog meer bij te bouwen is naar zijn smaak de verkeerde discussie. De benodigde afname hiervoor is er niet, tenzij elektrificatie zeer snel gaat. Er is nu weinig zon en wind en de projecten die op dit moment uitgevoerd worden zijn nog economisch rendabel. Over drie à vier jaar is de situatie anders en niet rendabel. Er wordt dan of niet gebouwd of er moet meer subsidie verstrekt worden. Voor een toename van de vraag is men afhankelijk van andere sectoren. Is de vraag uit andere sectoren groot dan zou er boven de 84TWh uit gekomen kunnen worden.

wil in de discussie meenemen dat wind en zon extra gebruikt gaan worden. Niet de kale vraag, maar ook de flexibiliteit van de industrie moet geprikkeld worden, juist hybride systemen meer subsidiëren. Een duurzaam systeem en elektra afgeven op het moment dat het nodig is.

komt terug op de laatste opmerking van . Hij ziet 84 TWh als een tussenstap op weg naar een duurzame elektriciteitsvoorziening. De hoeveelheid zal zeker groter worden, de vraag is alleen wanneer. Als het PBL in 2021 een betere berekening heeft, is duidelijk of er opgeschaald moet worden, hoeveel er weglekt en hoeveel TWh zorgt voor meer CO₂-reductie. Wat betreft gaat het Tata-project nu van tafel en wordt hier in 2021 verder over gesproken. Met de resultaten van de studies van PBL in 2021 besluiten of de SDE opengezet moet worden.

merkt in aanvulling op nog op dat hij verbaasd is dat in deze notitie waterstof geheel buiten beschouwing blijft, terwijl dat voor flexibiliteit kan zorgen.

Kees Vendrik geeft aan dat een vervolg geeft op het beeld dat 13 maart geschetst is. heeft een inschatting moeten maken, die is nadrukkelijk lager dan eerder beoogd. De E-tafel gaat over het aanbod en niet over de vraag naar elektriciteit. Het antwoord van gaat in op de hem gestelde vraag en dit beeld levert niet meer op dan 5TWh.

bedankt voor zijn inzet tijdens de Paasdagen om deze notitie te maken. Hij concludeert dat de notitie niet de eenduidigheid biedt waarop was gehoopt. Er wordt vooral benadrukt wat er nog niet bekend is. Graag houdt vast aan wat er nu wel bekend is. Uit de doorrekening blijkt een opbrengst van 18,3 megaton en als het Rijk de SDE++ geschikt maakt voor CCS en restgassen komt er 3 megaton bij. PBL noemt dat ook. Er is een onduidelijk perspectief ten aanzien van hetgeen hernieuwbaar meer oplevert, dus daarop wordt de SDE nu niet aangepast. Wel wordt het in 2021 opnieuw beoordeeld aan de hand van de dan actuele situatie, zeker ook in relatie tot de initiële elektriciteitsvraag en wat hernieuwbaar oplevert voor het doelbereik van de E-tafel. Het Rijk wil niet wachten met het openstellen van de SDE++ tot 2021, dat zou de indruk wekken dat men wegloupt van tafel. Dus de SDE++ geschikt maken voor CCS en restgassen en tegelijk op basis van een serieuze verwachting met groeicijfers in 2021 kijken wat men kan doen met de hernieuwbare ambities.

geeft naar aanleiding van de opmerking van en en aan dat de concurrentie met andere technieken lastig te beoordelen is. Projecten waar een realistische verwachting over te maken is, zullen bovenaan de lijst staan en eerder aan de beurt zijn in de SDE++ dan een Tata-project. Het hangt ook van de emissiefactor af en dit wordt komend jaar bekeken.

begrijpt dat PBL nu zegt dat duurzame opties aan het begin van hun cyclus staan, er in 2021 meer duidelijk inzicht is in de vraag en in de precieze CO₂ reductie per TWh alsmede de kosteneffectiviteit van verschillende opties. Dan is ook de SDE een jaar in werking, de beschikbaarheid van informatie maakt de discussie dan vruchtbaarder.

vraagt aandacht voor het vraagstuk rondom het opwekken van zon en wind-energie die verlaast wordt afgegeven van die stroom. Door dit geïntegreerd mee te nemen kan de effectiviteit worden opgevoerd.

benadrukt dat hij net als de hele E-tafel vanzelfsprekend de doelen van het klimaatakkoord wil halen. De keuze voor CCS komt in beeld als anders de doelen niet gehaald worden. Het is onduidelijk of het PBL denkt dat met hernieuwbaar het doel bereikt kan worden. Deze E-tafel moet inzetten op hernieuwbaar, meer duurzame TWh op het net en als het doel daarmee niet haalbaar is of als blijkt dat hernieuwbaar weglekt naar het buitenland dan is een CCS-project bij Tata nog een optie.

geeft in reactie op aan dat de notitie hierover duidelijk is. De KEV en PBL komen nog met cijfers in de komende jaren. In 2021 hoopt men de juiste cijfers beschikbaar te hebben over de vraag hoeveel de CO₂ daalt per TWh. Per optie is inzicht in de kosteneffectiviteit een belangrijk gegeven. De SCE++ is dan in ieder geval al een jaar in werking.

vat samen dat het van groot belang is om helder aan het PBL te vragen wat de tafel van het bureau verwacht om in 2021 de evaluatie goed te doen. Hij geeft in reactie op Ben Voorhorst aan dat productie het meest geschikt is om met SDE++ te subsidiëren. Het PBL kan het kostenplaatje in beeld brengen en in samenwerking met de E-tafel kan dan gekeken worden waar de afbakening ligt, dus welke kaders gesteld worden.

Er moet zekerheid zijn over de doelen dit is de Elektriciteitstafel dus de SDE++ daarop aanpassen. Het Rijk is zeker ook ambitieus ten aanzien van hernieuwbaar, mits echt duidelijk is wat een passende ambitie is en wat het bijdraagt aan het doel. Beslissingen moeten verantwoord zijn, de huidige ambitieniveaus liggen er en er zijn goede redenen geweest om deze zo vast te stellen, met een stevige evaluatie in 2021.

geeft aan dat het PBL ook gevraagd moet worden om met voldoende regelbaar vermogen te rekenen. Dat staat reeds in een eerdere tekst, maar is nu niet gedaan. Er is gerekend met een lagere waarde (10-12 in plaats van 18) en die onderschatting heeft grote gevolgen voor de uitkomst, deze is nu niet realistisch.

Kees Vendrik vat samen wat aan de tafel besproken is

- De unanieme inzet van de E-tafel is om indicatieve opgave om 20,2 Mton te halen. Er is geen unanimititeit over wanneer.
- In paragraaf C5.2 een passage opnemen over het proces dat leidt tot een goede voorbereiding van het opschalingsbesluit in 2021. Expliciet opnemen dat ter goede voorbereiding hiervan het PBL gevraagd wordt een goede doorrekening van de opties te maken en dat dat volgt op de KEV 2020.
- Voorstel is om eind mei uit te nodigen, dit om de wensen van de tafel ten aanzien van doorrekeningen door te geven. Zodat de juiste kennisvraag voor het PBL geformuleerd kan worden, zodat te zijner tijd de juiste informatie in de KEV terugkomt. is bang dat eind mei te laat is om nog invloed uit te kunnen oefenen. *Kees Vendrik* vraagt het secretariaat om dit te checken **(actie)**.
- De faciliteit restgassen zou onderdeel moeten zijn van de SDE+, dit overstijgt de E-tafel. Dit wordt door de E-tafel gezien als een optie, maar hierover is geen unanimititeit per wanneer deze te faciliteren.

waarschuwt ervoor dat met niet dezelfde discussie opnieuw gevoerd gaat worden. Er moet dus vooraf duidelijk zijn waarvoor

uitgenodigd wordt bij de tafel. Daarom het verzoek een concrete en afgebakende vraag te formuleren.

Kees Vendrik doet de suggestie om kennisvragen in te sturen, deze dienen over twee weken in bezit te zijn van [REDACTED] (**actie**). Op basis van deze vragen kan een lijst gemaakt worden en aan Paul Koutstaal voorgelegd worden. Dan is helder wat verwacht wordt.

[REDACTED] vraagt hoeveel ruimte er überhaupt is voor meedenken. Het PBL is onafhankelijk en bepaalt zelf hun onderwerpen. Het PBL houdt nog diverse sessies om informatie in te winnen, daar is hun beweeglijkheid meer aan de orde. Mogelijk is het wijs als leden van deze tafel bij deze sessies aansluiten in het kader van co-creatie en interactie.

Kees Vendrik merkt dat er op onderwerpen net te weinig kennis is en meent dat het stellen van kennisvragen dan een normale gang van zaken is.

[REDACTED] vraagt of men afhankelijk is van de KEV die eind 2020 verschijnt om de opschalingsvarianten door te rekenen en inzichtelijk te maken, dat lijkt laat voor besluiten over opschalingsvarianten in 2021.

Kees Vendrik antwoordt dat de KEV jaarlijks – dus niet tweejaarlijks - op de vierde donderdag van oktober zal verschijnen, dit ligt wettelijk vast. En geeft dan een jaarlijks mooi uitgangspunt.

[REDACTED] bevestigt de jaarlijkse verschijning van de KEV.

[REDACTED] vraagt of de tafel verdeeld is of dat de tafel in principe eens is over de restgassen en een enkeling niet.

[REDACTED] in beginsel wil de tafel dat restgassen onderdeel zijn van de SDE++ , maar een aantal partijen maakt nog een voorbehoud. Dat is een elegantere formulering dan dat de tafel verdeeld is.

[REDACTED] is het daarmee oneens, hij heeft voorkeur voor hernieuwbare energie, dus is het uitsluitend in beginsel eens met de faciliteit restgassen.

[REDACTED] meent dat op langere termijn de uitstoot van Tata sowieso opgelost moet worden. Dat lost zich niet op met wind en zon. CCS lijkt de enige voor de hand liggende oplossing. Hij is het eens met het standpunt van de overheid.

[REDACTED] vindt het een ingewikkelde discussie, aangezien het meer sectortafels betreft. De Elektriciteitstafel kan er daarom niet alleen over besluiten omdat het zeker ook de Industrietafel betreft. Het is wel een maatregel die vanuit het verleden als eerste optie genoemd zou worden. Het is verstandig als Tata de CO₂-uitstoot terugbrengt, dus deze maatregel niet blokkeren.

[REDACTED] is er van overtuigd dat CCS en hergebruik van CO₂ nodig zijn om de doelen te halen. In het algemeen voor elke installatie, niet alleen bij Tata.

[REDACTED] sluit aan bij [REDACTED] en [REDACTED] en geeft in reactie op [REDACTED] mee dat de luxe om of te kiezen niet bestaat. Het is wat hem betreft en en.

[REDACTED] wil dat daar waar SDE-varianten worden aangesproken bewijs van de CO₂-reductie. En eveneens dat er duurzame bronnen gebruikt kunnen worden.

[REDACTED] is het eens met [REDACTED]. De voorkeur vermijden, want alles is noodzakelijk. Door de scheiding van de tafels liggen niet alle maatregelen bij elkaar en gaat kosteneffectiviteit niet voor alles. Het kosteneffect als uitgangspunt onderschrijft hij, maar is niet altijd toepasbaar.

[REDACTED] ziet de discussie niet zo zwart/wit. De doelstelling voor 2030 op de meest kosteneffectieve en betaalbare en duurzame manier bereiken, laat de discussie hierover doelmatig zijn. De goedkoopste opties die ook duurzaam zijn en dus kosteneffectief worden als eerste toegepast. Hij zal sowieso kennisvragen indienen over het meenemen van de overige kosten – bijvoorbeeld opslag - naast de productiekosten. Er wordt mogelijk met twee maten gemeten, het is van belang zuiver te blijven in de discussie.

denkt dat de discussie gaat over twee opties waarvan de kans heel groot is dat beide nodig zijn. Dan is het gangbaar dat een eerlijke concurrentie plaatsvindt. Het Tata-project is ook geen plug and play-project dat nu ingezet kan worden. Als er in 2021 gesproken wordt over opschalen, kunnen deze opties naast elkaar gezet worden omdat de doorrekening dan een integraal karakter heeft.

wil aansluiten bij de mening van Greenpeace en Eneco. Meest maatschappelijk kosteneffectieve oplossing in 2050 en niet per se 2030. Het heeft zijn voorkeur iets meer tijd te nemen voor een betere oplossing op de lange termijn.

vindt het opvallend dat de CCS-discussie hier nu wordt gevoerd, deze lag op andere tafels, zoals de Industrietafel. CCS is niet nodig tot 2030 en mogelijk zelfs niet tot 2050 om het doel te halen. Er zijn namelijk doorbraken in technologieën te verwachten en die komen hopelijk op tijd. Er is ook nog de optie met 5 TWh hernieuwbaar, daar was men enthousiast over. In Zweden wordt al kleinschalig groen staal geproduceerd, mogelijk is CCS voor Tata dus niet nodig. Inzetten op hernieuwbaar heeft de voorkeur en hopelijk is CCS niet nodig als in 2021 deze vraag op tafel ligt. De vraag is hoeveel er van de hernieuwbare TWh weglekt naar het buitenland, daarover is er een verschil van inzicht. Intussen wordt toch de SDE vormgegeven waarin CCS in concurrentie wordt gezet met hernieuwbaar. Hiermee wordt gewerkt vanaf 2020. De vraag is hoe kan het Rijk de SDE vormgeven voor 2021 zonder goede onderbouwing.

geeft aan dat het doelbereik centraal staat, met eerlijke concurrentie in de SDE++ en een stevige begrenzing van de CCS. Bij de CCS wordt alles beconcurrerd op basis van euro per ton CO₂. De berekening bij CCS is makkelijker te maken dan bij hernieuwbaar. Het plan is niet 89/11 te hanteren maar 50/50, daarmee komt hernieuwbaar op een gunstiger positie in de SDE++. Het is nog onderwerp van discussie, maar op die manier kan er geconcurrerd worden in de SDE++ en maakt hernieuwbaar een goede kans. Bij elektra zitten de kosten niet alleen in productie, maar ook in opslag en infra. Dit moet je ook zuiver blijven bekijken om tot een eerlijke concurrentie van zaken te komen. Dit zijn ook vragen die bij PBL liggen.

Kees Vendrik beaamt dat het vraagstuk niet alleen op de Elektriciteitstafel ligt, maar zeker ook samenhang heeft met de Industrietafel. Het is niet bekend wat er aan die tafel gebeurt. Daarom acht hij het van belang als Elektriciteitstafel vandaag een boodschap mee te geven aan het kabinet.

Er volgt een (lunch)pauze van 11.15 tot 11.25 uur waarin Kees Vendrik een tekst formuleert die in het verslag wordt opgenomen bij wijze van richtinggevende uitspraak.

4. Finaal concept E-tekst met track changes

Staan de vergaderingen worden enkele tekstuele wijzigingen in het Elektriciteitshoofdstuk van het Klimaatakkoord doorgevoerd. Via de beamer kan iedereen meelesen.

Discussie ontstaat over C5.8 bij de afspraken op pagina 23, 2^e bullet.

vraagt naar de terugverdientijd die kan oplopen tot boven de 7 jaar. Dit is niet aantrekkelijk voor de burger en zou daarom het draagvlak kunnen verminderen.

antwoordt dat hier niets aan te doen is. De periode is gebaseerd op een kabinetsbesluit en er is niet meer budget gereserveerd in het regeerakkoord. De terugverdientijd zal naar verwachting altijd onder de 9 jaar blijven. Deze maximaal 9 jaar kan niet in de tekst worden toegevoegd omdat dit een nieuw uitgangspunt zou zijn. Er mag ook niet toegevoegd worden 'streven naar maximaal 9 jaar'. De tekst blijft zoals deze is.

merkt op dat tijdens de vorige bijeenkomst is afgesproken de 4^e bullet te schrappen. Dit klopt en wordt alsnog uitgevoerd. De vijfde bullet wordt dan de 4^e.

Teruggekomen wordt op C5.2, de tabel op pagina 3.

De sterretjes * in de tabel verwijderen en ook de voetnoot onder de tabel (*) die verwijst naar de sterretjes. Bij de PM-post is het voorstel deze eruit te halen en toe te voegen dat dit samenhangt met de voorbereiding van de opschaling in 2021.

merkt op dat indien er vanuit de andere tafels een hogere vraag komt, de PM relevant wordt. Echter er komt voor de zomer geen nieuwe doorrekening, dus op dit moment is dit niet aan de orde. In 2021 zal dit wel het geval zijn. Aangezien de derde regel in de tabel gaat over nieuwe technieken wordt uiteindelijk besloten deze PM wel te laten staan.

Er is tijdens de vergadering een tekstvoorstel gemaald naar alle leden om toe te voegen aan de tabel. voegt deze toe aan de tekst van het Klimaatakkoord. (deze tekst begint met "ten behoeve hiervan zal aan PBL gevraagd worden")

De zin is akkoord voor de leden van de vergadering, echter mogelijk is onder de tabel niet de goede plek in het stuk om deze toe te voegen.

Als alternatief wordt gekeken naar C5.10 pagina 26 als aanvulling op e of als nieuwe f. meent dat het begin van C5.10 over hogere ambities voor 2030 gaat en wil daar een tekst toevoegen. De strekking van zijn tekst zal zijn dat als besloten wordt tot meer elektrificatie of hogere ambities voor 2030 dan volgen de volgende afspraken. Hij zal na de vergadering een voorstel hiervoor doen (**actie**).

vindt dat het tekstvoorstel niet aan de tabel moet worden toegevoegd omdat het gaat over verruimen naar 49% op het gebied van hernieuwbaar. Zij adviseert om de tekst van Kees Vendrik bij SDE+ regeling op te nemen. *Kees Vendrik* meent dat de tekst boven de tabel juist wel gaat over alle opties om tot hogere ambities te gaan. Hij hecht aan de mening van de E-tafel ten aanzien van hogere ambities en niet alleen in het de SDE++ hoofdstuk regelen. Als de conclusie is dat de tekst boven de tabel niet duidelijk is, dan moet deze scherper worden geformuleerd. Het ambitieniveau gaat over TWh en niet alleen over de 55%. stelt een toevoeging in de derde zin van de tekst voor, te weten: Besloten wordt tot eventuele opschaling door hernieuwbaar als gevolg van een hogere elektriciteitsvraag. En stelt voor bij a tot en met e toe te voegen hernieuwbare elektriciteit. Dit is akkoord en wordt door gelijk via de beamer zichtbaar doorgevoerd in de tekst. Tenslotte is de PM in de tabel op pagina 3 nog onderwerp van discussie met als eindconclusie dat blijft staan wat eerder in de vergadering is afgesproken. Het finale hoofdstuk Elektriciteit wordt hierna vastgesteld.

geeft aan dat de CO₂-reductieplannen (pag. 26) afhankelijk zijn van het kabinetsbesluit. Tekstwijziging: Op dat moment is er meer zicht op de mate van elektrificatie in andere sectoren.

Kees Vendrik gaat verder naar D9 (pagina 28), hier kan de E-tafel een guidance meegeven aan de cross-sectorale tekst op dit onderdeel.

hecht er aan dat partijen in onderling overleg gaan, zie ook de afspraken onder C5.10 d (er zijn twee d's, ter verduidelijking aanpassen met e, f et cetera).

wijst op het principe van kosteneffectiviteit en suggereert dat er niet altijd op wordt geconcurrereerd, waarop *Kees Vendrik* antwoordt dat de uitzonderingen direct erna worden benoemd.

Kees Vendrik stemt af met dat de tekst gehandhaafd blijft tot het tegendeel blijkt uit andere tafels en de discussie aan de E-tafel hierdoor opnieuw gestart wordt.

In algemene zin wordt de opmerking gemaakt dat in de tekst en in het gesprek de begrippen SDE+ en SDE++ door elkaar zijn gebruikt. De SDE++ is een verbrede SDE+. zal in het hele document checken of het juiste begrip is geschreven.

5. Infrastructuur

Voornemen infrastructuur, dit onderwerp wordt benoemd ter voorbereiding van de Kamerbrief in mei. [REDACTED] licht toe dat hij nog met partijen in gesprek is om dit verder vorm te geven en staat ook bestuurlijk open voor suggesties. In de actualiteit is de zaak Schenkenveld en de uitspraak in deze zaak leidt ertoe dat voorzien moet worden in aansluiting op het net ondanks capaciteitsproblemen.

[REDACTED] reageert hierop dat in ander verband betrokkenen onder druk gezet worden om meer capaciteit te realiseren. Echter men snapt ook dat er grenzen zijn. Bovendien speelt het risico om subsidies te verliezen als er vertraging optreedt. Het is zoeken naar de balans tussen maximale druk, realiteitszin en werking van marktpartijen.

[REDACTED] ziet de complexiteit van de materie en vraagt of subsidie verlengd kan worden als er vanwege netaansluiting uitstel nodig is. Nu is er sprake van een opknipverbod, terwijl opknippen in sommige gevallen juist kosteneffectiever is. In de zojuist vastgestelde tekst zou je beter moeten formuleren dat niet het te behalen resultaat telt, maar dat ook gekeken moet worden naar de reële compensatie van de ontwikkelaar. De kosten blijven anders staan en worden ergens teruggegeven. Bij voorrang voor netbeheerders kunnen voorinvesteringen worden gedaan.

[REDACTED] vindt het eveneens complex omdat dit onderwerp de vrije energiemarkt raakt, met de rechten op toegang tot het net. Er wordt een onderscheid gesuggereerd onderaan pagina 2, echter de vraag is of onderscheid gemaakt mag worden. Een aansluiting geeft geen verlichting, het probleem is de capaciteit om stroom af te voeren als er geen vraag is. Het congestiemanagement is cruciaal en betreft een advies in Europese kaders.

[REDACTED] vraagt wat er nodig is om de vraag te accommoderen. Het vertwintig- of verdertigvoudigen van de capaciteit kost tijd, zeker als de vraag er nog niet is. Iedereen is midden in een leerproces. Er zijn vergunningen nodig waar een maatschappelijke procedure aan vast zit. Zaken moeten nu bedacht worden voor de lange termijn.

[REDACTED] zal separaat input leveren, aangezien dit niet leidt tot ontlasting in zijn perceptie. Er is veel gaande dat hier niet verwerkt is, zoals ook in de laatste vergadering reeds aangegeven. Er moeten slimme oplossingen bedacht worden om vraag en aanbod bij elkaar te brengen. Met flexibiliteit in de provincie.

[REDACTED] brengt in dat er op dit moment gesleuteld gaat worden aan zaken die tientallen jaren stabiel zijn geweest. Hij pleit voor zorgvuldigheid, aangezien er fundamentele dingen veranderen. Hij had verwacht dat in het stuk een koppeling gemaakt zou worden tussen de subsidieaanvraag en de aansluiting op het net, bijvoorbeeld in de vorm van een advies van de netbeheerder. Onder codewijzigingen staat een tekst die veel vragen oproept.

[REDACTED] neemt de ingebrachte punten mee en geeft aan dat men elkaar zeker nog zal spreken. Het is van belang realistisch te blijven ten aanzien van de verwachtingen over wat kan op korte of juist op lange termijn. De verantwoordelijkheid ligt bij alle partijen: het Rijk (SDE en realisatietermijnen), marktpartijen, decentrale overheden en netbeheerders.

6. To do list

Hier wordt niet meer uitgebreid bij stilgestaan. Het finaal concept van de to do list moet een handvat bieden bij de voortgang van het proces.

█ verzoekt nog de decentrale overheden toe te voegen aangezien deze er niet in staan. █ zegt toe dat dit gecorrigeerd wordt (**actie**).

Afscheid van Kees Vendrik

Sandor Gaastra komt binnen. Deze vergadering is de laatste onder voorzitterschap van Kees Vendrik en hij wordt alom geprezen om de wijze waarop hij deze taak heeft vervuld.

Sandor Gaastra: Het valt EZK zwaar afscheid te nemen van deze voorzitter die 40 van de 95 vergaderingen heeft voorgezeten. Er waren tegenstrijdige belangen en desondanks is er een goed resultaat bereikt.

█ sluit zich hierbij aan.

█ spreekt namens de decentrale overheden over de betrokkenheid en deskundigheid en de ruimte en respect voor de tafelleden.

█ herinnert zich vele leuke openingen, de humor en de glimlach. Geduld en haast zijn altijd hand in hand gegaan.

█ ziet passie en bevlogenheid, hart voor het onderwerp. Het waren vergaderingen om graag naar toe te gaan.

█ roemt de humor, ontspannen toon en (Brabantse) sfeer.

█ spreekt tenslotte namens het secretariaat van de SER lovende woorden over de intensieve samenwerking.

Tenslotte steekt *Kees Vendrik* de tafelleden nog een hart onder de riem omdat het hier ergens over gaat, het is betekenisvol en er is een gezamenlijke prestatie neergezet.

Behoud de opgebouwde community, versterk elkaar en blijf je inzetten. Hij heeft bewondering voor EZK die moet schakelen tussen de verschillende tafels en de politiek.

“Houd vast, houd vol en wees een ambassadeur van het bereikte in de buitenwereld.”

Voor iedereen heeft Kees Vendrik een mok als herinnering aan de intensieve periode aan de sectortafel Elektriciteit als onderdeel van het Klimaatakkoord Nederland.

VERSLAG

Vergadering: Sectortafel Elektriciteit
 Datum en tijd: 7 juni 2019, 10.00 uur
 Plaats:
 Aanwezig: Jan Jacob van Dijk (voorzitter), [redacted]
 (ministerie van EZK), [redacted]
 (Gasunie), [redacted] (FME), [redacted]
 (VNG), [redacted] (ENGIE), [redacted] (RWE),
 [redacted] (Vattenfall), [redacted] (VEMW),
 [redacted] (Unie van
 Waterschappen), [redacted] (Energie-
 Nederland), [redacted] (Netbeheer Nederland),
 [redacted] (Natuur- en milieufederaties), [redacted]
 [redacted] (NVDE), [redacted] (IPO), [redacted]
 [redacted] (TenneT), [redacted] (KEK), [redacted]
 [redacted] (EZK), [redacted] (Eneco), [redacted]
 (ODE-decentraal)
 Afwezig: [redacted] (Shell), [redacted] (Gasunie), [redacted]
 [redacted] (NVDE), [redacted] (TNO), [redacted]
 [redacted] (POSAD), [redacted] (Netbeheer
 Nederland), [redacted] (RWE), [redacted]
 [redacted] (Vattenfall), [redacted] (Vandebron), [redacted]
 [redacted] (ministerie van EZK), [redacted]
 (Greenpeace), [redacted] (VNG)
 Secretariaat: [redacted]
 Notulist: [redacted] (Het Notuleercentrum)

1. Opening en mededelingen

De *voorzitter* opent de bijeenkomst van de Sectortafel Elektriciteit om 10:00 uur en heet de aanwezigen welkom.

Naar verwachting is deze bijeenkomst de laatste voordat de kabinetsappreciatie verschijnt. Het is dan ook de bedoeling vandaag de teksten definitief te maken. Er liggen nog twee grote onderwerpen ter bespreking te weten: de tekstuele aanpassingen in het KA en de tekstpassage over de governance.

De agenda wordt vastgesteld.

Aan- en afwezigen

- [redacted] vervangt [redacted] namens RWE
- [redacted] vervangt [redacted] namens EZK
- [redacted] vervangt [redacted] namens Netbeheer Nederland
- [redacted] vervangt [redacted] voor de VNG
- [redacted] vervangt [redacted] voor Gasunie
- [redacted] vervangt [redacted] namens Vattenfall

- [redacted] ten slotte, die nog geen enkele vergadering heeft gemist, wordt vandaag vervangen door [redacted]

Overleg windturbines in natuurgebieden

De voorzitter vraagt [redacted] namens de Natuur- en milieufederaties de uitkomst van het overleg omtrent windturbines in natuurgebieden toe te lichten, maar zij wijst erop dat dit punt reeds is besproken.

De voorzitter stelt vast dat geen wijziging in de tekst wordt aangebracht op dit punt. [redacted]

[redacted] voegt toe dat hierover het één en ander is opgenomen in de notulen.

WOB-verzoek

In het kader van het WOB-verzoek zijn alle deelnemers aan de tafel inmiddels benaderd. EZK heeft voorgesteld alle namen in de verslagen weg te lakken zodat uitspraken niet tot personen herleidbaar zijn.

[redacted] vindt dat een uitstekend idee. Dat scheelt werk in nalezen.

De voorzitter stelt vast dat de aanwezigen akkoord gaan met deze ingreep waardoor de verslagen sterk geanonimiseerd worden. Zo wordt duidelijk dat de uitspraken niet op persoonlijke titel zijn gedaan, maar namens een organisatie.

2. Verslag 19 en 24 april 2019

Verslag 19 april 2019

Tekstueel:

Pag. 3, 2^e alinea, 1^e regel: moet zijn '...van de industrietafel een tekst bevat over power to heat die samen met...'.
Pag. 3, 2^e alinea, 4^e regel: 'VBL' moet zijn 'PBL'.

Pag. 5, 2^e alinea: de zin 'PBL heeft aangegeven ... opleveren.' wordt geschrapt.

Pag. 8, 3^e alinea, regel 4/5: 'constructieve opties' wordt 'kostenefficiënte opties'.
Pag. 9/10: de tekst over Tatasteel wordt geschrapt.

Pag. 6, 4^e alinea, laatste regel: [redacted] stuurt een tekstvoorstel ter vervanging en

verduidelijking van de zin.

Verslag 24 april 2019

Tekstueel:

Pag. 1, aanwezigen: [redacted] moet zijn: [redacted] van Gasunie en [redacted] van Vattenfall.

Pag. 2, 2^e alinea: 'De cijfers ... door het kabinet.' wordt geschrapt. Voor de volgende regel volgt een tekstvoorstel van [redacted].

Pag. 3, 2^e alinea, 1^e streepje: 'containment' moet zijn 'curtailment'.

Pag. 4, 4^e alinea: [redacted] doet een tekstvoorstel.

Pag. 5, 5^e alinea, 1^e streepje: geschrapt wordt 'Er is geen unanimitie over wanneer.'

Pag. 6, 3^e alinea, regel 13/14: 'Het is wel een maatregel die vanuit het verleden als eerste optie genoemd zou worden' wordt 'Het is wel een maatregel die in het verleden als eerste optie werd genoemd'. De volgende zin wordt 'Het is verstandig als Tata de CO₂-uitstoot op deze wijze terugbrengt, ... blokkeren.'

Pag. 6, laatste alinea, 6^e regel van onder: 'Hij zal sowieso ... – bijvoorbeeld opslag - naast de productiekosten.' wordt 'Hij zal sowieso ... – bijvoorbeeld opslag bij CCS – naast de afvangkosten.'

Pag. 9, midden v/d pagina: '[redacted] vindt ..., met de rechten op toegang tot het net.' wordt '[redacted] vindt ..., met het recht op toegang tot het net voor iedereen.' De volgende zin wordt 'Er wordt een onderscheid gesuggereerd tussen verschillende afnemers onderaan pagina 2, ... worden.' Over de daaropvolgende zin stuurt [redacted] een tekstvoorstel.

Pag. 9, regel 8: wordt 'Het is zoeken naar... en werking van de markt'.

De verslagen worden met inachtneming van de voorgestelde wijzigingen vastgesteld.

3. Motie Dik-Faber zonneladder

Over de motie Dik-Faber, waarvan de tekst in eerste instantie verder ging dan de besprekingen aan de tafel, is enige onrust ontstaan, hetgeen aanleiding was voor verschillende partijen om dit onderwerp hier te agenderen. [REDACTED] licht de stand van zaken toe. De eerste motie Dik-Faber stamt uit 2018. Met de uitwerking van die motie, die vroeg om zorgvuldige ruimtelijke inpassing met bijbehorende acties, waren partijen inmiddels voortvarend aan de slag. Op 28 mei jl. is een 2^e motie aangenomen die verzoekt met de decentrale overheden in de aanloop naar de RES nieuwe zonneparken op natuur- en landbouwgrond te toetsen aan de op handen zijnde zonneladder of een vergelijkbaar kader van de decentrale overheden zelf en de nationale effecten daarvan in een gezamenlijke RES in beeld te brengen. Inmiddels ligt er een concept-Kamerbrief die met alle partijen goed is afgestemd. Volgende week vindt nog bestuurlijk overleg plaats hierover. Vrij snel daarna zal de brief kunnen worden verstuurd.

De *voorzitter* memoreert dat de tekst van de motie zoals die in eerdere instantie was opgesteld, ingrijpende gevolgen zou hebben. Dit leidde bij diverse partijen tot grote zorgen. Met gezamenlijke inspanning is nu een tekst opgesteld waar allen mee kunnen leven. De *voorzitter* dankt alle betrokkenen voor de getoonde inzet.

[REDACTED] is blij met de aanpassing van de tekst. Het feit dat drie coalitiepartijen bereid waren de eerdere, scherpere tekst te steunen, roept echter wel de vraag op in hoeverre de politieke partijen de essentie van het KA begrijpen en de komende jaren zullen meewegen. Hij maakt zich in dit verband met name zorgen over de afspraak in de RES dat het democratisch proces lokaal plaatsvindt, juist om daar de afwegingen te kunnen laten maken. Volgens [REDACTED] is die notie inmiddels ingedaald.

De *voorzitter* benadrukt dat Kamerleden autonoom zijn. Hij adviseert de contacten met Kamerleden te blijven onderhouden om, waar nodig, duidelijkheid te kunnen verschaffen op de inhoud van het KA en de achtergronden. Wellicht kan deze tafel in de toekomst ook nog gericht actie hierop ondernemen. Ook bij andere partijen dan de Tweede Kamer blijft het van belang de boodschap goed voor het voetlicht te brengen. Het lijkt hem verstandig een gericht gesprek te voeren over hoe deze opdracht ten uitvoer kan worden gebracht. Gelukkig is in dit geval de motie aangepast in lijn met wat aan de tafel gebeurt.

Communicatie

[REDACTED] is benieuwd of naast alle politieke consternatie nog wordt nagedacht over de communicatie van het KA. Dat was voor het ontwerp-KA wel het geval, maar het is haar niet duidelijk wat op dit vlak nu gebeurt. Er staat wel een communicatieparagraaf ergens, maar die krijgt geen aandacht meer. Aan de communicatie zitten nadrukkelijk twee kanten: het informeren van de bevolking en het in de gaten houden van de politieke dynamiek.

[REDACTED] heeft allerlei informatie over communicatie en publiekscampagnes gezien. Er wordt hard aan gewerkt. Het is haar niet precies bekend hoe ver de plannen gevorderd zijn.

[REDACTED] voegt toe dat door de afdeling communicatie al enige tijd wordt gewerkt aan een aanpak. EZK doet dit graag gezamenlijk met alle partijen omdat één duidelijk, gezamenlijk verhaal beter beklijft. Momenteel is men bezig met de vraag hoe moet worden samengewerkt en wie de betrokken partijen moeten zijn. Een concrete bijdrage van de tafel in de vorm van namen en medewerking zou daarbij behulpzaam zijn.

De *voorzitter* stelt voor om hier met een apart clubje mensen dieper op in te gaan. Hij wijst erop dat informatie afkomstig van de overheid niet door iedereen als betrouwbaar wordt beoordeeld. Een gericht beeld, gedragen door veel organisaties, kan de discussie de goede kant op sturen. Daarbij kan ook worden uitgelegd dat het KA het resultaat is van een proces waarin partijen ook compromissen hebben moeten sluiten.

[REDACTED] vindt dat een prima voorstel. Zij zal ook even nagaan hoe dit bij andere tafels is geregeld en hen erbij betrekken.

[REDACTED] merkt nog op dat dit onderwerp bij het VNG-congres afgelopen week ook uitgebreid ter sprake is geweest teneinde een goede tekst te formuleren. Er is ook een motie over de RES'en aangenomen en alles lijkt goed te zijn geland.

De *voorzitter* prijst nogmaals de vereende krachten die ook hier aan het werk zijn geweest.

4. Kamerbrief netcapaciteit

De problematiek met de netcapaciteit is aan deze tafel inmiddels voldoende bekend en besproken. Het ministerie van EZK heeft een Kamerbrief toegezegd voor medio juni omtrent de te treffen maatregelen om het gebrek aan transportcapaciteit terug te dringen. De inzet is zoveel mogelijk draagvlak voor de maatregelen te bewerkstelligen. Hoewel bekend is dat dit gevoelig ligt, moeten eerst de problemen worden opgelost.

Donderdag 13 juni wordt gepoogd de brief af te ronden. Voorafgaand daaraan vindt op dinsdag nog overleg plaats met Energie Nederland over een nog af te hechten punt.

█ bevestigt dat partijen samen hebben geprobeerd het been bij te trekken om tot een meer afgestemde aanpak te komen. Zij heeft geen behoefte om dit punt hier helemaal uit te discussiëren, maar merkt op dat Energie Nederland zeer kritisch is over de tekst zoals die er nu ligt. Voor de tafel is het van belang te weten dat de reden is dat deze direct gevolg kan hebben voor de te behalen doelstellingen en uiteindelijk in afwijking of misschien zelfs in strijd kan blijken te zijn met de afspraken zoals in de huidige concepttekst, omdat voor benutting van SDE+ voor zonnepanelen op land de aanvrager op het moment van aanvraag al een verklaring van de netbeheerder moet krijgen dat er op dat moment transportcapaciteit beschikbaar moet zijn. Om deze verklaring dan al te eisen, is niet handig. Daarnaast wordt met deze werkwijze de facto aan de netbeheerder een instrument in handen gegeven waarmee kan worden bepaald wanneer, waar en hoe zonnepanelen worden aangelegd en waarmee zij de facto aan hun wettelijke plicht om maximaal aan te sluiten waar mogelijk zouden voldoen. Het grootste probleem hiervan voor deze tafel is dat daardoor de doelstellingen wellicht niet kunnen worden bereikt. Onder de huidige formulering is het mogelijk dat door gebrek aan medewerking van de netbeheerder, bijvoorbeeld vanwege werkzaamheden elders, zonnepanelen niet zouden kunnen worden aangelegd. Na uitgebreide bespreking aan deze tafel is eerder al besloten dat men dit ongewenst acht. Hoewel Energie Nederland echt wel wil meedenken en begrijpt dat de aanleg van netten tijd kost, is dit een principieel punt van bezwaar. Deze oplossing wordt als te rigoureuus bestempeld.

█ herkent zich niet in de toonzetting van het betoog dat het een doel zou zijn om de netbeheerder instrumenten te geven om van alles tegen te houden en te bepalen waar zonnepanelen worden aangesloten. Het doel van de SDE is om binnen vier jaar productie mogelijk te maken waarvoor het net dan ook voldoende capaciteit heeft. Het voorstel dat nu wordt gedaan, is voor die gebieden die al aangewezen zijn als congestiegebied of die grote kans lopen dat te worden, te zeggen dat het niet realistisch is dat daar de komende vier jaar grootschalig wordt ontwikkeld en het daarom niet logisch is om daar op grote schaal subsidie te verlenen voor elektriciteit die toch niet op het net komt. Het voorstel dient slechts om te voorkomen dat er nodeloos subsidiegeld wordt rondgepompt.

█ geeft aan dat zij ook niet gezegd heeft dat het instrument in handen van de netbeheerders werd gegeven', maar dat 'de facto het effect ontstaat'. Het is aan de tafel om te beoordelen of de situatie die ontstaat, met bijgevolg risico's voor het behalen van de doelstellingen, wenselijk wordt geacht. Dit punt hoeft nu niet hier te worden uitgediscussieerd, maar de tafel moet zich realiseren dat het risico ontstaat dat niet en niet voldoende zonnepanelen zullen kunnen worden neergelegd als gevolg van deze ontwikkeling. Spreekster maakt nadrukkelijk geen verwijten, maar vindt dat de partijen zich maximaal bewust moeten zijn van de consequenties en maximale inzet dienen te plegen om te zoeken naar alternatieve oplossingen.

De *voorzitter* stelt vast dat █ zich kan vinden in de laatste omschrijving.

█ denkt dat subsidies toekennen op plekken waar de netcapaciteit onvoldoende is om de elektriciteit op te nemen in het systeem, niet bijdraagt aan het doel van het KA om zoveel mogelijk te verduurzamen en dat te integreren in het energiesysteem. Daarmee vallen geschikte andere locaties mogelijk buiten de boot. Dat is ook de insteek van de overheid naar zijn idee.

De *voorzitter* begrijpt dat het eerder aangekondigde overleg tussen EZK en Energie Nederland zal gaan over de tekst in de Kamerbrief en als zodanig geen gevolgen heeft voor de reeds gemaakte afspraken in het KA.

beaamt dat en zegt te verwachten dat partijen er in overleg uit zullen komen vanwege de algemeen gevoelde wil om de afspraken waar te maken.

hecht eraan te benadrukken dat naast dit punt nog wel een aantal andere problemen wordt gezien dat nog moet worden besproken met betrekking tot de Kamerbrief. De *voorzitter* neemt hier kennis van en veronderstelt dat dit algemeen bekend is.

Naar aanleiding van de discussie over de Kamerbrief gaat de voorzitter in op een ander overleg dat tot consternatie heeft geleid en waarschuwt dat het buiten de tafel om overeenkomen van bilaterale afspraken, die niet overeenkomen met de bepalingen in het KA, ernstig afbreuk doet aan de mogelijkheid om als tafel gezamenlijk verder te gaan in het vervolgproces met de uitvoering van het KA. Hij noemt dit in het kader van het akkoord rond de RES'en dat tussen bepaalde geledingen gesloten bleek te zijn, zonder dat dit aan de tafel was besproken terwijl het wel consequenties heeft voor andere partijen. Deelnemende partijen worden dringend verzocht in het vervolg besprekingen hier aan de tafel te voeren, zeker wanneer dit gevolgen heeft voor het KA of passages daarin. Als men daar niet aan wil of kan voldoen, wordt het fundament uitgehold en heeft voortzetting van de tafel weinig nut.

5. Wetsvoorstel minimumprijs CO₂ bij elektriciteitsopwekking

Afgelopen week is het wetsvoorstel over de CO₂-minimumprijs naar de TK gestuurd. Het was nodig dit voorafgaand aan het sluiten van het KA te doen om de beoogde datum van implementatie, 1 januari 2020, te kunnen halen. vertelt verder dat de datum van behandeling nog niet vastligt. Gedurende de zomer zullen consultatie van de AMvB en de technische uitwerking plaatsvinden. In juni vindt nog een ministeriële conferentie plaats over de minimum CO₂-prijs en de vliegtaks.

vraagt waarom in het wetsvoorstel niets is opgenomen omtrent monitoring, terwijl in het KA is afgesproken dat de minimumprijs naar boven en naar beneden kan worden bijgesteld onder bepaalde condities.

Dit punt moet nog nader worden uitgewerkt en is daarom nog niet opgenomen, aldus

. voegt toe dat aan de uitwerking momenteel nog wordt gewerkt, samen met TenneT. Het is wellicht ook niet noodzakelijk dit in de wet vast te leggen.

begrijpt dat wellicht niet alle afspraken gemaakt aan deze tafel in een wetsvoorstel worden opgenomen. Het is wel van belang dat duidelijkheid is aan de tafel over hoe de gemaakte afspraken worden uitgewerkt. Kan het ministerie meer helderheid geven op dit punt?

zegt toe dit uit te zoeken en erop terug te komen. De overwegingen om de monitoring al dan niet op te nemen zijn haar niet bekend.

De *voorzitter* stelt vast dat van het ministerie op dit punt nog uitleg volgt, eventueel bij te voegen bij het verslag. Het departement belooft daarbij ook informatie over de eerder besproken communicatie te doen toekomen.

wijst erop dat in gesprekken hier aan de tafel duidelijk is aangegeven dat het akkoord over de CO₂-minimumprijs in integrale vorm een keiharde voorwaarde is voor het komen tot het KA. Mocht hiervan worden afgeweken in de praktijk, is dat een breekpunt. Onduidelijkheid over het definitieve wetsvoorstel vormt eveneens een probleem.

benadrukt dat de uitvoering van het akkoord niet ter discussie staat. Het gaat hier alleen om de wijze waarop de monitoring wel of niet in het wetsvoorstel wordt opgenomen.

6. Aanpassingen tekst OKA (KA-E 247)

a. Participatie (KA-E 248)

De tekst bevat een korte wijziging die in het stuk in rood is gemarkeerd. Deze tekst is na uitvoerig overleg tot stand gekomen. De *voorzitter* stelt vast dat alle partijen deze aanpassing goedkeuren.

b. Verlenging opleveringstermijn definitieve RES (KA-E 249)

Zoals eerder deze vergadering al uitgebreid gememoreerd door de voorzitter, verdient de wijze waarop de voorgestelde aanpassing tot stand is gekomen geen schoonheidsprijs. De *voorzitter* stelt voor eerst een toelichting door de decentrale overheden en het ministerie op de tekst te laten geven, alvorens over te gaan tot bespreking ervan.

_____ geeft toe dat dit proces wat rommelig is verlopen. Dat komt mede doordat dit onderwerp aan meerdere tafels speelt en inmiddels wat praktijkervaring is opgedaan met hoe de RES'en lopen. Zelf heeft hij die ervaring als voorzitter van de RES van deze regio. Er is inderdaad extra tijd nodig voor alle werkzaamheden. Dan nog is de planning buitengewoon ambitieus. Meer tijd is met name nodig om te zorgen dat iedereen voldoende wordt meegenomen en de RES van alle kanten door partijen wordt gesteund.

De aangepaste teksten in rood gemarkeerd zijn wat hem betreft alle akkoord op één na, te weten de opmerking dat er naast een concept-RES ook nog een voorlopige RES 1.0 komt die 12 maanden na ondertekening van het KA opgeleverd zou moeten worden. Voorgesteld wordt die zin te wijzigen naar 'oplevering van de concept-RES na 18 maanden'.

_____ vult aan dat men vreest dat er een bureaucratie ontstaat waarbij elke tussenstap moet worden gemonitord en verantwoord die het hele proces zou vertragen. Het doel is zo efficiënt mogelijk toe te werken naar een definitieve RES 18 maanden na ondertekening.

_____ is enigszins verrast over de opmerkingen aangezien de afgelopen weken eindeloos is overlegd over dit thema. Spreekster licht toe hoe het proces door Energie Nederland is ervaren. Ten eerste was men 'not amused' dat op 17 april jl. in direct overleg met de minister 6 maanden extra werden bedongen voor de totstandkoming van de RES. Het is teleurstellend dat de minister niet heeft terugverwezen naar de tafels terwijl alle partijen te maken hebben met deadlines en afspraken die hiermee samenhangen.

Uit het verslag en de persoonlijke terugkoppeling van de DG over de bijeenkomst maakt spreekster op dat het die 17^e april niet ging om uitstel van het totaal, maar dat werd voorzien dat het niet mogelijk zou zijn het hele democratische proces binnen 12 maanden af te ronden. Na 12 maanden zou besluitvorming in de colleges wel afgerond kunnen zijn. Deze informatie gaf het beeld dat er dan na 12 maanden voldoende duidelijkheid zou zijn over het tempo van de plannen en de mate waarin op tijd zou kunnen worden uitgerold wat nodig is op basis van de RES. Maar de afgelopen weken bemerkte men dat het toch ineens om een algemene verlenging met 6 maanden ging. Dat staat echter niet in verslag van 17 april jl. Met 6 maanden uitstel zijn de stakeholders al absoluut niet blij, maar men houdt vast aan wat 17 april besloten is. Nog verdere oprekking van de termijn is zeer ongewenst. Het is al heel coulant dat men hierin meegaat aangezien deze vertraging tot gevolg kan hebben dat doelstellingen niet worden gehaald omdat de beschikbaarheid van SDE+ niet wordt verschoven en financiële middelen hierdoor misschien niet kunnen worden benut. De RES'en moeten tijdig duidelijkheid bieden voor de netbeheerders en marktpartijen om te weten waar wat moet en kan worden aangelegd, om te voorkomen dat wederom een congestieprobleem ontstaat. Als de beschikbaarheid van SDE+ met een jaar zou worden verlengd, is er geen enkel probleem.

De betrokken stakeholders hebben behoefte aan een samenhangend beeld van de toekomstige vraag, 12 maanden na ondertekening van het KA, om hun plannen op te baseren. Of die informatie op dat moment wel of niet al is voorgelegd aan alle partijen die erover moeten gaan in het democratische proces, is daarbij minder van belang. Het draait om duidelijkheid bieden na 12 maanden.

_____ vindt het wat lastig deze discussie te voeren omdat hij persoonlijk niet aanwezig was bij de bespreking op 17 april jl. en dit onderwerp aan meerdere tafels wordt

besproken. Hij wijst erop dat de oplevering van de concept-RES na 6 maanden ongewijzigd in stand is gebleven. Dat is al een eerste grote stap waarmee de richting voor een groot deel wordt geduïd. Als vervolgens na 12 maanden en dan weer na 18 maanden iets moet worden opgeleverd, is het de vraag hoeveel er kan worden gedaan in de tussentijd. Vandaar de oproep om een voorlopige versie na 12 maanden over te slaan.

█ wijst op het belang van verwerking van de PBL-doorrekening die ca. 6 maanden na de concept-RES wordt verwacht, dus ca. 12 maanden na ondertekening. Indien die beoordeling positief is, is er geen probleem en is de voorlopige RES na 12 maanden overbodig. Maar als PBL kritiek heeft en misschien zelfs substantiële wijzigingen nodig zijn, is dat echt een probleem. Dat is de reden dat een voorlopige RES na 12 maanden zo dringend nodig is.

Namens het ministerie maakt █ excuses voor de handelwijze bij deze wijziging die inderdaad niet zo netjes was. Tegelijkertijd voelt men de behoefte om druk te blijven opvoeren om de doelen te behalen, zoals █ het ook omschreef. Met het nu voorliggende voorstel kan de voortgang worden gemonitord en de doorrekening van het PBL worden beoordeeld, waarna er nog voldoende tijd is voor het proces langs raden en staten. Zij stelt voor vast te houden aan het tekstvoorstel om de druk op te voeren en na de doorrekening van PBL, wanneer duidelijk is wat wel en niet mogelijk is, het gesprek over de consequenties aan te gaan.

█ begrijpt de wens om druk op de ketel te houden, maar het mag ook weer niet zo zijn dat het lijntje breekt voordat goed en wel is begonnen. Mocht er een gat ontstaan en een verdeelmechanisme in werking moeten worden gezet, dan wordt het democratisch een zeer lastig gesprek. Indien van tevoren al bekend is dat daar heel weinig tijd voor beschikbaar is, vreest spreker dat de goedkeuring niet komt. Dan komt men uiteindelijk terecht in het dwingend juridisch kader van het RO-instrumentarium om dat af te dwingen, waarvan spreker liever weg zou blijven. In de optimale situatie is wel sprake van druk om op tijd te leveren, maar is voldoende tijd beschikbaar. Wanneer na 12 maanden al moet worden geleverd, vreest spreker dat te veel spanning op het proces wordt gezet waardoor het doodslaait.

█ verzoekt een korte schorsing te houden.

De *voorzitter* schorst de vergadering voor enige tijd.

Schorsing (10.53 tot 11.00 uur)

De *voorzitter* heropent de vergadering en geeft het woord aan █.

█ licht toe hoe de tekst na overleg wordt aangepast. De zin blijft staan, maar 'in een voorlopige RES 1.0' wordt gewijzigd in 'in een aangepaste concept-RES'. Hiermee wordt geen nieuwe RES-vorm geïntroduceerd, maar wordt de concept-RES zoals die is opgesteld na 6 maanden, aangepast op de bevindingen tot op dat moment.

█ dankt voor het constructieve meedenken. De benodigde duidelijkheid na 12 maanden wordt hiermee geboden.

De *voorzitter* stelt vast dat de aanwezigen zich kunnen vinden in deze aanpassing.

Op verzoek van de marktpartijen is nog een aanpassing voorgesteld die rood gemarkeerd aan het eind van de bestaande tekst is toegevoegd. █ licht toe dat deze moet dienen om voldoende zekerheden te krijgen over de uitrol die gedurende de jaren 2021 tot 2025 mogelijk zal zijn. Met het oog op de verhouding tussen de stakeholders, EZK en SDE+ stelt spreekster als laatste wijziging voor boven deze rode tekst, de laatste regel '...met het oog op de tijdige realisatie van de opgave.' te wijzigen in '..., zodat deze projecten in aanmerking kunnen komen voor SDE+(+).' Dit om iets meer comfort te bieden dat het echt om de SDE+ gaat.

Het ministerie begrijpt dit voorstel en kan met deze wijziging leven.

█ vult graag aan dat elders in het KA staat dat het uitgangspunt is dat alle benodigde projecten voor 35 TW beschikking voor SDE++ kunnen aanvragen voor eind 2025. Dat was de belangrijkste voorwaarde waarop marktpartijen akkoord konden gaan met stopzetting van SDE++ eind 2025. De tekst leek via een achterdeur een opening te bieden om na 2025 door te gaan, maar het is cruciaal vast te houden aan het uitgangspunt dat alle benodigde projecten voor de 35 TW SDE kunnen aanvragen voor eind 2025.

De *voorzitter* constateert dat de tekst wordt aangepast zoals voorgesteld. Voor de helderheid merkt hij op dat de RES'en steeds aan deze tafel zijn besproken. Ook al raakt de bespreking aan thema's van andere tafels, het is niet nodig dat er daar ook over wordt gesproken want één en ander is hier vastgelegd.

Vervolgens verduidelijkt de *voorzitter* dat onder 'na ondertekening van KA' het moment wordt verstaan nadat het akkoord is gepresenteerd en nadrukkelijk niet nadat alle democratische organen het nog eens hebben beoordeeld. Dat zou tot ongewenste vertraging leiden. Het vervolgproces zal aan het eind van de vergadering nog ter sprake komen. Desgevraagd door █ bevestigt de voorzitter dat hij dit punt ook zal adresseren bij het overleg tussen het Klimaatberaad en het kabinet dat vanmiddag plaats zou hebben, maar is verschoven naar 14 juni a.s.

█ gaat van harte mee in de interpretatie van 'ondertekening' als het ondersteunen van het akkoord door alle partijen. Meer tijdverlies is ongewenst.

█ vindt een half jaar verlenging vanuit het oogpunt van goede participatie en creëren van draagvlak geen probleem. Zij doet echter een dringende oproep dit niet te beperken tot bestuurlijk draagvlak, maar te zorgen voor goede participatie en draagvlak op geaggregeerd niveau. Het is randvoorwaardelijk voor de steun dat dit wordt bereikt.

█ reageert dat bij de RES'en volop wordt ingezet op participatie en draagvlak op allerlei mogelijke manieren.

c. Governance (KA-E 250)

█ is blij dat vandaag het stuk over governance kan worden besproken. Er moet nog heel veel uitgewerkt worden, maar dat biedt ruimte aan partijen om aan te geven hoe men dat ziet. Vanuit de vakdepartementen wordt ook ruimte geboden aan de tafel om een goede invulling te kiezen. Het oordeel en de wensen van de Tweede Kamer kunnen nog wel voor enige spanning zorgen, die helaas niet van tevoren kan worden weggenomen. Hoe zouden de deelnemers van de tafel de twee structuren in de uitvoering vorm wensen te geven?

De *voorzitter* verzoekt de aanwezigen een eerste reactie te geven op de notitie en daarbij in te gaan op de argumenten om de governance op de juiste wijze te organiseren.

- █ bedankt EZK voor het voorstel. Hij is benieuwd wie deel zouden nemen aan de genoemde 'sectorale uitvoeringsoverleggen' en met welke frequentie en waarover dit overleg plaats zou hebben. Dezelfde vragen heeft spreker bij het gremium 'voortgangsoverleg'.
- █ complimenteert met de grote verbetering ten opzichte van het voorgaande stuk over governance. Spreker is verheugd over de erkenning van de plek van de sectorale uitvoeringsoverleggen, waarin hij de bestaande tafels herkent. Het beeld bestaat dat de elektriciteitstafel als enige een uitvoeringsagenda in de vorm van een overzichtelijk Excel-overzicht heeft opgeleverd. Dat concrete overzicht kan wellicht dienen als basis voor de sectorale overleggen. Het voortgangsoverleg baart nog wel wat zorgen. Over de inhoudelijke afstemming tussen het Klimaatberaad en de tafels de afgelopen periode is spreker niet zo enthousiast. Het is maar de vraag of het Klimaatberaad geschikt is om de systeemintegratie en sectoroverstijgende inhoudelijke problemen goed aan te pakken. Enige verdieping op de werkwijze en relatie tussen de twee gremia, alsmede de mandaten is nodig. Tot slot stelt spreker voor om

voorafgaand aan de presentatie van het KA concrete data te prikken voor vervolgoverleggen en de frequentie vast te leggen.

- ████████ hoort graag concreter wat de bedoeling is.

De *voorzitter* constateert dat veel vragen worden gesteld, maar hij wil graag een duidelijke uitspraak of men wenst door te gaan als tafel in de huidige samenstelling, zodat hij die boodschap kan meenemen bij het overleg met het kabinet.

- ████████ zou tevreden zijn met voortbestaan van de tafel.
- ████████ vermoedt dat alle partijen een effectief uitvoeringsoverleg wensen. Deze tafel heeft inderdaad de meest concrete uitvoeringsagenda die kan dienen als basis voor de uitvoeringsoverleggen. Spreekster hoopt dat andere tafels ook tot sterkere uitvoeringsagenda's komen. Het is goed om te lezen dat partijen worden gezien als volwaardige partners. Het is voor de toekomstige overleggen van groot belang dat zo te houden. Qua frequentie lijkt een overleg per kwartaal een goed idee. Verder is de NVDE voorstander van een sectoroverstijgend voortgangsoverleg om overkoepelende zaken als systeemintegratie te kunnen bespreken.
- ████████ ziet het als verbetering dat degenen die het akkoord gemaakt hebben nu duidelijk ook een rol hebben in het uitvoeringsproces. Er zou nog duidelijker kunnen worden vermeld dat de opstellers hun eigen akkoord blijven monitoren. De maatregelen dienen goed gemonitord te worden, waarbij de partijen elkaar moeten blijven vasthouden. Enige zorg is wel wie het voortgangsoverleg gaan voeren omdat geen behoefte bestaat aan het betrekken van anderen dan de opstellers. Dat zou maar complicerend werken.
- ████████ ziet vooral wat er allemaal niet in de tekst staat, maar spreekt waardering uit voor het resultaat, vooral wat betreft het commitment en hoe dat moet worden geïnterpreteerd. Dat is goed geformuleerd. Zorgen zijn er ook. Ten eerste is het een teleurstelling dat geen duidelijke structuur wordt neergezet. Spreekster vreest dat het bedenken daarvan weer enige maanden tijd zal kosten. Voor deze tafel kan hopelijk wel snel een nieuw plan worden opgesteld. Ten tweede is meer duidelijkheid over de plannen van het ministerie dringend gewenst, zoals voorgaande sprekers ook al hebben aangegeven. Verder is het een groot zorgpunt dat de cross-sectorale benadering op geen enkele wijze is benoemd, evenmin als de integraliteit en onderlinge afhankelijkheid van de sectoren. EZK wordt dringend verzocht op korte termijn met een visie of iets dergelijks daarover te komen, waarbij geldt dat alles wat niet opgeschreven is, ook niet is verboden. In de tekst staat dat nieuwe coalities kunnen worden gevormd, maar is het de bedoeling dat partijen daartoe zelf het initiatief nemen? Zelf zou spreekster dat graag doen, maar het is van belang dat de vorming van nieuwe coalities gedragen wordt in een bestuurlijk en politiek proces. Over het voortgangsoverleg zijn door andere sprekers reeds de nodige opmerkingen gemaakt. Het betreft spreekster voorts dat ondanks pleidooien van diverse kanten, geen enkele vorm van een onafhankelijk element is opgenomen, waar partijen gezamenlijk terecht kunnen met mogelijke problemen tijdens de voortgang en van waaruit ondersteuning kan worden geboden. Spreekster hoopt dat de inbreng van een onafhankelijk element, al was het maar een onafhankelijk voorzitter, alsnog onderdeel zal uitmaken van het proces van het komen tot een vorm van voortgangsoverleg. De afgelopen periode is de toegevoegde waarde van een onafhankelijk voorzitter bij het creëren van een veilige omgeving om met elkaar de goede gesprekken te kunnen voeren en tot resultaten duidelijk gebleken.
- ████████ pleit ervoor aan te sluiten bij het Engelse model voor het Committee for climate change. Dat heeft inmiddels bewezen goed te werken. Verder is er behoefte aan zekerheid dat het rijk één van de tekenende partijen is en zich nadrukkelijk ook committeert aan de afspraken. Dit vanwege de gevoelde spanning tussen politiek en het democratisch proces en het commitment. Het is begrijpelijk dat in het democratisch proces, volgend op de ondertekening, nog dingen kunnen wijzigen, maar een uitspraak van het rijk dat commitment aan de afspraken de intentie is op het moment van tekenen, wordt op prijs gesteld. Zoals eerder genoemd, is de

elektriciteitstafel wat governance voorstellen betreft heel ver gekomen. Dit zou moeten worden gewaardeerd.

Voor deze tafel zou het eerste Klimaatplan (=uitvoering van de Klimaatwet) liefst moeten bestaan uit het akkoord inclusief de opgestelde tabellen. In de loop der tijd kunnen aanpassingen op basis van monitoring worden gedaan.

- [REDACTED] heeft nog een paar opmerkingen. De werking van de sectorale uitvoeringsoverleggen is begrijpelijk, maar als met deze partijen wordt doorgewerkt, krijgen andere partijen dus geen rol in de uitvoering. Dit kan een bewuste keuze zijn, maar het is de vraag of dit in het kader van de beeldvorming naar buiten zo handig is. Verder is nog te onduidelijk wat 'EZK draagt de verantwoordelijkheid voor dwarsdoorsnijdende thema's' aan actie impliceert. Wat houdt de coördinatie in? Voor grootschalige opwekking van elektriciteit wordt vermeld dat daar ruimtelijke implicaties bij komen kijken, maar dit geldt net zo goed voor de maatregelen bij landbouw en landgebruik. Hoe verhouden deze zich tot elkaar? Wat betreft het gebrek aan duidelijkheid over de invulling van het voortgangsoverleg sluit spreekster zich aan bij eerdere vragen. Aanvullend is behoefte aan een link met het Energieakkoord dat tot 2023 loopt. Bij de monitoring van de voortgang op initiatief van de rijksoverheid wordt niet met zoveel woorden genoemd dat alle partijen worden betrokken, maar dat is natuurlijk wel de bedoeling.
- [REDACTED] sluit zich aan bij de laatste opmerking. Met betrekking tot doelbereik en bijsturing, wordt in de tekst geleund op de Klimaatwet. Kan een zin worden toegevoegd als 'bijstellen van beleid door de overheid na advies van de betrokken partijen'? Een wat uitgebreidere tekst op dit punt is voorbereid, die kan nog worden doorgestuurd indien gewenst. Een ander punt betreft het begin van de tekst waar 'minimaal 49% reductie' zou moeten staan, in verband met eerdere afspraken omtrent de doorkijk naar 55% in 2050. Wat de inhoudelijke borging van de doelen betreft, stelt spreekster voor een zin toe te voegen dat wordt gestuurd op het midden van de bandbreedte van de PBL-berekeningen. Als dat niet wordt opgenomen als doel, zal op de ondergrens gemikt worden en is het gevaar groot dat doelen niet worden behaald. Tot slot worden de verbeteringen in de tekst zeer gewaardeerd.
- [REDACTED] ondersteunt de tekstvoorstellen van [REDACTED] betreffende advies van betrokken partijen bij bijsturing, vooral vanwege de kortademigheid van de politiek, en het sturen op het midden van de bandbreedte omdat bij het Energieakkoord is gebleken dat uitgaan van de ondergrens inderdaad leidt tot niet behalen van de doelen. Bij het Energieakkoord waren een aantal doelen niet op orde en deze worden ook met grote waarschijnlijkheid niet gehaald, mede omdat geen actie is ondernomen na tijdige waarschuwingen. Deze werkwijze is zorgwekkend en spreker hoort graag hoe dat in dit proces anders zal worden aangepakt.
- [REDACTED] sluit zich aan bij de goede voorstellen voor een steviger procesafspraken. Zij hoort graag wat wordt verstaan onder de Participatiecoalitie, genoemd onder het Nationaal Programma RES. Valt Vattenfall als stakeholder daar ook onder? [REDACTED] meldt dat onder meer [REDACTED] en zichzelf deel uitmaken van de Participatiecoalitie. Er lopen blijkbaar nog gesprekken over de programmaraad en het is haar nog niet duidelijk wie daar precies in deelnemen. Binnenkort is er een bijeenkomst waarbij in ieder geval ook NVDE en Energie Nederland zijn betrokken. [REDACTED] voegt toe dat vanuit het Nationaal Programma RES de Participatiecoalitie de RES'en ondersteunt op het vlak van participatie in de uitvoering. Verder is er een stuurgroep waar bestuurders in zitten en een Adviesraad waarin alle stakeholders zitten, die in februari voor de eerste maal bijeen is geweest en een tweede bijeenkomst wordt gepland. [REDACTED] merkt in dit verband op dat het haar bevreemdt dat twee categorieën partijen specifiek worden benoemd in dit stuk, terwijl er zo veel meer stakeholders zijn betrokken bij de RES. Zij stelt voor de twee voorbeelden te schrappen omdat dit een verkeerde indruk wekt, terwijl de praktijk leert dat stakeholders juist zeer goed worden betrokken, tot haar grote tevredenheid. Daarnaast sluit zij zich namens de achterban aan bij de zorgen over het feit dat niet expliciet staat vermeld dat partijen worden betrokken bij wijzigingen, zoals ook door andere sprekers is opgemerkt. Als de tekst niet meer kan worden aangepast, hecht

spreekster eraan dat een toezegging van het ministerie dat bij wijzigingen optimaal wordt ingezet op 'samen uit, samen thuis' in het verslag wordt opgenomen.

- [redacted] sluit zich aan bij de opmerkingen van [redacted].
- [redacted] ziet dat dit stuk een stap vooruit is ten opzichte van het vorige. Punt van zorg is echter nog steeds het gebrek aan concrete voorstellen. Bij wijze van concrete invulling sluit spreker zich aan bij de oproep uit te gaan van het midden van de bandbreedte. Verder moet in het stuk de eventuele hiërarchische verhouding tussen het voortgangsoverleg en een centraal uitvoeringsoverleg worden geadresseerd. Brede vertegenwoordiging in beide overleggen is noodzakelijk en gezien de ervaring stelt spreker voor in het voortgangsoverleg een bredere vertegenwoordiging per sector op te nemen, dus niet alleen de voorzitter van de tafel, maar ook een aantal deelnemers. Dit zou de wisselwerking tussen sectoroverleg en uitvoeringsoverleg ten goede komen. Wat betreft de rol van de Raad van State, die hier voor het eerst wordt genoemd, zou het wellicht handig zijn als afgevaardigden zouden aanschuiven bij het sectoroverleg, net als PBL regelmatig doet.

De voorzitter geeft het woord aan [redacted] om te reageren op de suggesties.

[redacted] bedankt voor de uitgebreide reacties. Men moet zich ervan bewust zijn dat dit stuk voor alle tafels geldt, daarom is het wellicht niet overal zo specifiek als gewenst. Dat maakt het ook ingewikkeld om nog aanpassingen door te voeren. Een aantal dingen zal wel nader worden uitgewerkt. Een optie is ook dat vakdepartementen zelf een voorstel doen voor een vervolgproces. De intentie is nadrukkelijk deze tafel te benutten voor het vervolg. De exacte vorm waarin wordt nog nader verkend. Een idee is twee à drie bijeenkomsten per jaar te houden over de brede voortgang. Sector- of thematafels hangen dan onder dat overleg.

De verhouding tussen de sectoroverleggen en het brede voortgangsoverleg moet nog worden geconcretiseerd. Het departement zal de komende tijd de concrete uitwerking ter hand nemen en bilateraal bespreken om aan het goede van deze tafel een goed vervolg te geven.

- In de uitwerking zal worden verkend of meer partijen moeten worden betrokken bij het sectorale uitvoeringsoverleg. Misschien valt dit ook op een andere manier te bereiken.
- De verhouding tussen Klimaatberaad en sectortafels wordt nog geëvalueerd.
- Monitoring wordt meegenomen.
- Voor de cross-sectorale thema's was het idee dat die in het voortgangsoverleg zouden kunnen landen, maar gezien de zorgen die er nog leven over wie daarbij betrokken worden, vergt dit nadere uitwerking.
- De vraag om een onafhankelijk element dat problemen vlot kan trekken wordt nader uitgewerkt.
- Het is inderdaad de bedoeling voor het Klimaatplan te verwijzen naar de tabel.
- Voor tekstvoorstellen is weinig ruimte. Toevoegen van het woord 'minimaal' wil spreker wel voorleggen, maar zij kan niet beloven dat dit wordt overgenomen.
- Wat betreft het noemen van stakeholders bij de RES, wordt gepoogd een verruiming te bewerkstelligen om recht te doen aan meer partijen. Op de vraag van [redacted] of schrappen niet mogelijk is, antwoordt [redacted] het punt mee te nemen en een oplossing te zoeken.

Vervolgens verwoordt de *voorzitter* de input die hij mee zal geven bij de bespreking met het kabinet. Ten eerste is het duidelijk dat deze tafel het goed en verstandig acht de tafel op één of andere manier te laten voortbestaan. Het departement steunt dat uitgangspunt. Vier vergaderingen per jaar lijken echter wel nodig om elkaar te blijven zien en het opgebouwde vertrouwen overeind te houden.

Wat betreft het karakter van de uitvoering wijst hij er nadrukkelijk op dat partijen daar zelf mede verantwoordelijk voor zijn. Deze tafel heeft een algemeen gedeeld overzicht voor de uitvoering in de vorm van de tabel geproduceerd. Het sectoroverleg kan dienen om eventuele knelpunten te bespreken en te overleggen hoe men elkaar kan helpen bij het behalen van de doelstellingen. Daarnaast zou bespreking van de ontwikkelingen elders die van invloed (kunnen) zijn op wat hier plaatsvindt een vast onderdeel van het overleg kunnen vormen. Daaronder vallen dan zowel cross-sectorale zaken, als onderwerpen zoals conflicterend ruimtegebruik.

Over de wenselijkheid andere partijen hierbij uit te nodigen, twijfelt de voorzitter. Tenslotte zijn de afspraken gemaakt tussen deze partijen die weten wat ze aan elkaar hebben in dit opzicht.

Wellicht kunnen andere partijen eenmalig aanschuiven om tekst en uitleg of advies te geven, maar het ligt ingewikkeld om nieuwe partijen formeel deel uit te laten maken van deze tafel. Op het expliciete verzoek aan het departement om in het geval bijsturing noodzakelijk wordt geacht, vooraf advies in te winnen van het sectoroverleg, heeft de voorzitter nog geen duidelijke reactie gehoord.

█ bevestigt dat die werkwijze zal worden gevolgd. Het departement heeft geleerd van de consternatie rond de passage in de tekst over de RES en wil in de toekomst dergelijke problemen voorkomen door goede afstemming.

De *voorzitter* denkt dat hiermee de drie hoofdtaken van het sectoroverleg zijn benoemd. Met elk kwartaal een bijeenkomst, verwacht hij dat de uitvoering goed belegd is.

Los van het sectoroverleg ligt er nog het vraagstuk hoe bovensectoraal of sectoroverstijgend één en ander wordt afgestemd. Daar hebben alle partijen elkaar nodig, maar dit beleggen bij één partij, bijvoorbeeld de rijksoverheid, ligt ingewikkeld omdat deze ook partij is in het geheel van de afspraken en wellicht ook regievoerder op bepaalde onderdelen. In die situatie is een pleidooi voor een onafhankelijk overleg of instituut om de vinger aan de pols te houden terecht. Ook voor de politiek zelf lijkt dat de voorzitter handig. De tekst biedt mogelijkheden voor de vorm waarin dit wordt gegoten. Er zijn al een paar suggesties en argumenten hieromtrent meegegeven die de voorzitter mee zal nemen. De tekst is ook op dit punt nog niet concreet, maar het is een grote vooruitgang dat het onderwerp wel wordt aangeroerd waar dat eerder niet het geval was.

De gewenste verhouding van deze tafel, in zijn toekomstige vorm, ten opzichte van dat andere, onafhankelijke overleg is nog volstrekt onhelder. De *voorzitter* kan zich voorstellen dat er in één of andere vorm een verband tussen beide zal bestaan. Bij de bespreking met het kabinet zal hij de vraag voorleggen hoe dit verband kan worden gelegd.

De *voorzitter* vraagt of op zijn voorstel en samenvatting nog op- en aanmerkingen zijn.

█ onderschrijft wat de voorzitter heeft gezegd, maar benadrukt dat er een band tussen sectortafels en het neutrale instituut moet bestaan om draagvlak en ondersteuning te garanderen.

█ steunt dat pleidooi. De weergave van de voorzitter lijkt haar correct. Zij heeft nog drie aandachtspunten, mede omdat het antwoord van EZK hier en daar niet helemaal bevredigend was.

- Met betrekking tot de voorgestelde thematafels – die op zich een goed idee zijn – is de vraag nog wie dit gaat voorbereiden. Vanuit praktisch oogpunt is het verstandig daar nu op in te gaan om geen tijd te verliezen. Heldere afspraken over wie wat doet, moeten hier en nu worden gemaakt.
- Wat de cross-sectorale thema's betreft, stelt EZK dat die in het voortgangsoverleg een plek moeten krijgen. Zelf verwacht spreekster van het voortgangsoverleg een coördinerende rol, maar ook hier blijft de vraag wie het voortouw neemt om te bepalen welke cross-sectorale thema's worden geadresseerd. Komt het rijk met een voorstel of moeten partijen dat doen? Spreekster is zeker bereid hier het voortouw te nemen, indien gewenst.
- Dat tekstvoorstellen niet meer kunnen worden opgenomen lag in de lijn der verwachting, maar een tegemoetkoming aan de zorgen dat stakeholders betrokken worden voor advies via de sectortafel, voorafgaand aan mogelijke bijsturing van de kant van het rijk, is nog onvoldoende uit de verf gekomen.

█ meende dat al te hebben gezegd in reactie op de vraag van de voorzitter daaromtrent, maar bevestigt graag nogmaals dat wijzigingsvoorstellen door rijk en stakeholders samen moeten worden besproken. Ten behoeve van de thematafels en de cross-sectorale thema's neemt het departement zelf het voortouw en bespreekt dat vervolgens met partijen. Alle input en ideeën zijn welkom. Intern wordt nog gekeken hoe dit wordt aangevlogen, maar het streven is het voor de zomer te hebben gedaan.

■ ziet een rol voor het rijk, dan wel het secretariaat van de SER, om bij te houden en per overleg aan te geven welke ontwikkelingen er aan andere tafels zijn die mogelijk van invloed zijn en wat er cross-sectoraal speelt.

Verder benoemt zij nogmaals het belang van het aanhouden van het midden van de bandbreedte, zoals eerdergenoemd, mede met het oog op de ontwikkelingen bij het Energieakkoord. In de position paper ten behoeve van het gesprek van afgelopen woensdag heeft NVDE hierover ook een statement gemaakt. Dit uitgangspunt draagt bij aan het concretiseren en monitoren van afspraken.

■ vult aan dat aandacht voor de tijdigheid van de maatregelen ook noodzakelijk is. Opschaling voor wind op zee bijvoorbeeld kost enkele jaren voorbereiding.

■ begrijpt de opmerking over de wenselijkheid van het aanhouden van het midden van de bandbreedte en kent de gevoeligheid vanuit het Energieakkoord. Zij kan nog geen concrete toezeggingen daarover doen, maar stelt voor het nader te bespreken.

■ voegt toe dat van het Energieakkoord is geleerd dat partijen zich door een dergelijke concrete afspraak bij voorbaat zagezegd aan het BPL ophangen. Zij denkt dat met elkaar moet worden overeengekomen hoe conclusies van het PBL worden geduid en hoe ermee wordt omgegaan in de afspraken. Stellen dat op het midden van de bandbreedte wordt gestuurd, is naar haar idee te simpel. De achterliggende zorg, voorkomen dat men achter de feiten aanloopt, wordt goed begrepen door het departement en wordt meegenomen.

■ neemt aan dat EZK met het 'ophangen aan PBL' niet wilde impliceren dat zij PBL niet erkennen als onafhankelijke scheidsrechter. Zo moet PBL juist wel worden gezien. De middenwaarde lijkt hem zeer realistisch om aan te houden. Er is dan ook alle vertrouwen dat het ministerie ook dit punt meeneemt in de nadere uitwerking van de governance.

■ meent dat de tafel heeft aangegeven te willen koersen op het midden van de bandbreedte, dat is dus een ander uitgangspunt dan bij het Energieakkoord.

De *voorzitter* vat de boodschap van de tafel samen als een oproep om niet de fout te maken die in een vorige periode is gemaakt, namelijk niet tevreden te zijn met de ondergrens van de bandbreedte aangezien dat aan het eind van de rit onvoldoende kan blijken te zijn. Door met enige ambitie in te zetten op het midden is de garantie op behalen van doelstellingen groter. Die boodschap neemt hij mee naar het overleg met het kabinet.

Aangezien de vertegenwoordigers van EZK aan deze tafel niet aanwezig zijn geweest bij de hoorzitting die afgelopen woensdag heeft plaatsgevonden, vraagt de voorzitter ■, die wel aanwezig was, kort verslag te doen. Zij vertelt dat het eerste deel ging over de verhouding tussen decentrale overheden en centrale overheid. De Deltacommissaris was aanwezig en heeft een toelichting gegeven op de inrichting rond het Deltaprogramma en hoe dit wellicht ten behoeve van het klimaatakkoord op vergelijkbare wijze kan worden gedaan. Het tweede deel bestond voornamelijk uit discussie tussen ■ en de rest. ■ stelde dat de voorgestelde governance niet zou werken en het Klimaatakkoord ook niet omdat een transitie van onderop nodig is. ■, namens NVDE, en ■, namens Greenpeace, hebben tegenwicht geboden en uitgelegd hoe zij verwachten dat het wel gaat werken.

De *voorzitter* bedankt voor de toelichting.

7. Vervolgproces afronding Klimaatakkoord

Momenteel wordt hard gewerkt om eind juni de kabinetsappreciatie naar de Tweede Kamer te sturen, bericht ■. Er wordt nog een bijeenkomst gepland met alle deelnemers van alle tafels waarvoor nog geen datum is vastgelegd. Parallel aan deze werkzaamheden zal de uitwerking van de uitvoering ter hand worden genomen met hopelijk voor de zomer een eindresultaat in de vorm van een voorstel aan de tafel. Dit wordt bilateraal met partijen besproken.

Op de vraag van ■ hoe het 'handtekeningachtige proces' ter afsluiting eruit zal zien, geeft ■ toe dat zelf ook nog niet te weten.

De *voorzitter* memoreert dat in een eerder stadium is voorgesteld om voorafgaand aan het kabinetsberaad een nog een toelichtende bijeenkomst te houden. Op dit moment is echter nog geen helderheid over de gang van zaken.

Een tweede element van het vervolgproces is de gang van zaken rond de ondertekening. Verschillende gremia hebben aangegeven dat het definitieve KA nog aan de achterban moet worden voorgelegd. Hiervoor is meer dan twee weken tijd nodig. Daarom is de suggestie gedaan een moment te beleggen waarop de instemming wordt vastgelegd, onder voorbehoud van goedkeuring door de achterban. Ten behoeve van het momentum is het zaak nu door te pakken, omdat het gevoel ook al enigszins heerst dat men in blessuretijd zit. Vanuit het Klimaatberaad bestaat nadrukkelijk de behoefte voor de zomer een moment te beleggen waar manifest kan worden gemaakt dat er een akkoord is waar partijen blij mee zijn. Dit zal ook met het kabinet worden besproken.

In reactie op de uitleg van de voorzitter over het benodigde uitstel van definitieve goedkeuring, wijst [REDACTED] op het uitgangspunt dat deelname aan de tafel alleen mogelijk was indien men wat te bieden had en mandaat had. Zelf heeft hij dat dan ook vooraf geregeld. Het verbaast hem dat nu tijd wordt geboden voor raadpleging van de achterban.

De *voorzitter* begrijpt die opmerking volledig. Inderdaad zou dit door de deelnemers vooraf moeten zijn geregeld, maar in sommige organisaties kan het helaas niet anders. Dit ligt inderdaad ingewikkeld en is een reden waarom de nadruk moet liggen op het feit dat het resultaat behaald is, in plaats van op het daadwerkelijke moment van ondertekening.

[REDACTED] herinnert zich dat in het verleden ooit is gesproken over vormgeving van het akkoord als een convenant waar zoveel mogelijk individuele bedrijven bij zouden kunnen aansluiten. Is dat idee van tafel? Deze uitspraak stamt uit de tijd dat de voorzitter nog niet betrokken was. De *voorzitter* zegt toe nog na te gaan wat de beste vorm is.

[REDACTED] meldt dat FME positief is over het resultaat van de elektriciteitstafel. FME zit echter ook aan de industrietafel en zal nadrukkelijk het totaalbeeld beoordelen. Hij is benieuwd of straks op deelakkoordniveau zal worden getekend of dat het geheel wordt ondertekend. Het is nog onvoldoende helder wat dan de teksten zullen zijn. Ook al is er mandaat, de finale tekst zal nog door een aantal mensen moeten worden bekeken. De *voorzitter* begrijpt die opmerking, maar kan dat probleem hier niet oplossen. De partijen zijn zich allen ervan bewust dat pas als het akkoord er in zijn geheel ligt, kan worden besloten of men ermee doorgaat. Indien de industrietafel niet tot een finaal akkoord komt, kunnen wellicht de andere vier tafels wel een akkoord sluiten en een handtekening zetten. De voorzitter wil echter niet te veel op die uitkomst vooruitlopen.

[REDACTED] meent dat alle partijen tekenen voor de governance. Ook kunnen partijen specifiek voor de sectortekst tekenen, of voor het hele akkoord.

[REDACTED] leidt af uit de tekst voor de governance dat partijen alleen tekenen voor het deel waar zij zelf bij betrokken zijn. Het maakt dan niet uit wat er in andere delen van de tekst staat want feitelijk is de verantwoordelijkheid daarmee afgedekt.

8. Rondvraag en Sluiting

[REDACTED] overhandigt de voorzitter de Checklist Natuurbelangen bij Grondgebonden Zonneparken waaraan al enige tijd werd gewerkt. Deze checklist is bedoeld voor professionals, dus voor de aanwezige partijen, en komt als aanhangsel bij elektriciteitshoofdstuk van het KA.

De *voorzitter* dankt de aanwezigen voor hun bijdragen. Vermoedelijk was dit zijn laatste keer als voorzitter, want hij vervult de rol tot 1 juli a.s. De deelnemende partijen zullen elkaar naar verwachting echter nog regelmatig treffen in de toekomst.

EZK zal tijdig een datum plannen voor een bijeenkomst in september, wederom op vrijdag tussen 10.00 en 13.00 uur.

De *voorzitter* sluit de bijeenkomst onder dankzegging om 12.13 uur.